

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ • ΕΤΟΣ ΜΗ' • ΤΕΥΧΟΣ 10 • ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1999

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

περιεχόμενα

- 3-4** Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ «ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ» ΔΥΝΑΜΙΣ
ΣΤΗΝ ΖΩΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Εύαγγέλου Δ. Θεοδώρου
- 5** ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΣΤΗ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ
Νικολάε Β. Γκόγκολ
- 6-7** Η ΣΥΝΑΞΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΑΓΙΩΝ
π. Δημητρίου Β. Τζέρπου
- 8-9** Η ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
Ἐπισκόπου Ἀχελώου Εὐθυμίου
- 10-11** ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ
Ἰωάννου Μ. Φουντούλη
- 12-13** Ο «ΣΤΑΥΡΟΣ» ΤΟΥ ΝΤ. ΚΑΡΑΜΑΖΩΦ...
Μιχ. Κ. Μακράκη
- 14-15** ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΣ,
οἱ φωτιστές τῶν Σλάβων
Εύαγγέλου Π. Λέκκου
- 16-17** ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΑ
- 18-20** ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ
Α.Μ. Σταυροπούλου
- 21** Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΧΝΗ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΠΟΧΗ
Παναγιώτη Ζαρκάδα
- 22** Ο ΠΑΠΑ-ΚΩΣΤΑΣ ΑΠΟ ΤΑ ΠΙΤΣΙΝΑΪΚΑ
Λίτσας Ι. Χατζηφώτη
- 23** ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Κωνστ. Π. Παπαθανασίου
- 24-25** ΙΕΡΑ ΑΜΦΙΑ, ΤΟ ΙΕΡΑΤΙΚΟ ΕΝΔΥΜΑ
Εύφημίας Ἀθανασίου
- 26-27** ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΤΗΝ Ι.Μ. ΘΗΒΩΝ
Ειρήνης Οικονομίδου
- 28** Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΑ ΣΩΜΑΤΑ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
Ἀρχιμ. Νεκταρίου Κιούλου
- 29** ΓΙΑ ΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ
Ἐπιμ. Ἀθαν. Ι. Ἀναστόπουλου
- 30** ΕΠΙΚΑΙΡΑ
Μαν. Μελινοῦ
- 31** ΕΙΡΗΝΗ
Κασσιανῆς Πανουσοπούλου

Ἐξώφυλλο:

*Ἡ Συναξίς τῶν
Ἀθηναίων Ἀγίων*

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Μηνιαῖο περιοδικό γιά τοὺς ἱερεῖς
Ἰω. Γενναδίου 14, 115 21 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. καὶ Fax 72.18.308

Διεύθυνση Διαδικτύου τῆς Ἐκκλησίας
<http://www.ecclesia.gr>

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ

ὑπὸ τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς
Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Υπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΠΡΟΝΟΙΑ

τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Ὁμότ. Καθηγ. Παν/μίου Ἀθηνῶν
Τακτικὸ μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀκαδημίας
τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν Τεχνῶν

ΕΠΙ ΤΗΣ ΥΛΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ἀρχιμ. ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΦΙΛΟΘΕΟΥ

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ - ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΙ-
ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΒΕΕ
Ἀσκληπιοῦ 80, 114 71 Ἀθήνα
Τηλ. 36.24.728, 36.01.605 - Fax: 36.01.679
web site: www.papanikolaou.gr

Ἡ πνευματικὴ «ἐν Χριστῷ» δύναμις στὴν ζωὴ τοῦ ἁγίου Δημητρίου

ΤΟΥ Κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

«Ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ Χάρτι τῇ ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ» (Β΄ Τιμ. β΄, 1)

Ετὸ ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα τῆς ἡμέρας τῆς ἐορτῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου ὁ Ἀπόστολος Παῦλος συνιστᾷ στὸ μαθητὴ του Τιμόθεο νὰ ἀποκτήσῃ καὶ χρησιμοποιεῖ τὴν θαυμάσια ὑπερφυσικὴ δύναμι, τὴν ὁποία χαρίζει ἡ «Χάρις ἢ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Γιὰ τὴν ἰδίαν δύναμι μλοῦσε ὁ ἴδιος Ἀπόστολος τόσον ὅταν σὲ ἄλλη περίστασι ἔλεγε «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ» (Φιλιπ. δ΄, 13), ὅσον καὶ ὅταν διατύπωνε τὴν προτροπὴ: «Ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος Αὐτοῦ» (Ἐφεσ. στ΄, 10).

Μὲ αὐτὴν τὴ δύναμι ἦταν ἀκριβῶς ἐξωπλισμένος ὁ ἅγιος μεγαλομάρτυς Δημήτριος ὁ μυροβλήτης, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ καύχημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία, κατὰ τὴν ἔκφρασι τοῦ ὠραίου ἔμνου, «ἀγάλλεται Δημήτριον κατέχουσα ἐν κόλποις ὡς θησαυρόν». Γιὰ μερικὲς πτυχὲς τῆς δυνάμεως αὐτῆς γίνεται λόγος κατωτέρω:

1. Ὁ ἅγιος Δημήτριος δὲν διακρινόταν μόνο γιὰ τὰ σφριγηλὰ νειάτα του καὶ γιὰ τὸ ὅτι «Πατριδος ἔτυχε τῆς μεγάλης πόλεως Θεσσαλονίκης». Ἐπὶ πλεόν προερχόταν ἀπὸ πλοσιάν καὶ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια καὶ διακρινόταν γιὰ τὴν λαμπρὴ ἐγκύκλια μόρφωσί του καὶ γιὰ τὶς ἀριστες θεωρητικὲς καὶ πρακτικὲς ἐπιδόσεις του στὴν στρατιωτικὴ τέχνη, ἔνεκα τῶν ὁποίων ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιανὸς τὸν ἀνεβίβασε στὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνθυπάτου, δηλαδὴ τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ. Ἡ ζωὴ λοιπὸν τῶν ἐπιγείων ἀνέσεων, διασκεδάσεων καὶ τέρψεων μειδιοῦσε στὸν νεαρὸ Δημήτριο. Ἐὰν μάλιστα λάβωμε ὑπ' ὄψιν τὴν ἠθικὴ ἔκλυσι καὶ διαφθορά, ἡ ὁποία ἐπικρατοῦσε τότε στὶς τάξεις τῶν αξιωματῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, κατανοοῦμε τὴν πνευματικὴ δύναμι, τὴν ὁποία χρειαζόταν ὁ νεαρὸς στρατιωτικὸς διοικητὴς γιὰ ν' ἀποφύγῃ ν' ἀκολουθήσῃ τὸν ἐλκυστικὸ, ἀλλὰ ὀλισθηρὸ καὶ ἐπικίνδυνον δρόμον τῆς «ἡσσοнос προσπαθείας».

Ἡ προσωπικὴ ζωντανὴ σχέση του πρὸς τὸν Χριστὸ καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴ λατρευτικὴ καὶ μυστηριακὴ ζωὴ, στὴν ὁποία συμμετεῖχε ἐνεργῶς παρευρισκόμενος στὶς μυστικὲς λατρευτικὲς συνάξεις

τῶν Χριστιανῶν, πού διώκονταν ἀπό τοὺς εἰδωλολάτρες, καὶ ὁ καθημερινὸς ἐμβαπτισμὸς του στὰ δροσερὰ καὶ ζωογόνα νάματα τῆς προσευχῆς καὶ τῆς μελέτης τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ μετέδιδαν στὴν ψυχὴ του θαυμασιὰ δύναμι, μὲ τὴν ὁποία αὐτὸς ἦταν ὑπόδειγμα σωφροσύνης καὶ ἀρετῆς. Ὁ γενναῖος Δημήτριος θροντοφωνοῦσε τὸ «Ὅχι» σὲ κάθε τι, πού ἐπιβουλεύονταν τὴν ἐσωτερικὴ του ἐλευθερία καὶ ἐπανελάμβανε μὲ τὸν Ἅπ. Παῦλο: «Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος» (Α΄ Κορ. στ' 12).

2. Ἀλλὰ ἡ «ἐν Χριστῷ» δύναμις εἶναι ἐκδηλη καὶ στὴν ἀκτινοβολία τῆς προσωπικότητος τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Ἐὰν οἱ πνευματικῶς ἀνεργάτιστοι καὶ ἀνέστοι ἀξιωματικοὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν οὐραγοὶ τῆς ἐκτροχιασμένης εἰδωλολατρικῆς κοινωνίας, ὁ Δημήτριος ἀντιθέτως ἦταν ὁ σημαιοφόρος χριστιανὸς ἀγωνιστής, ὁ ρηξικέλευθος πνευματικὸς ἠγέτης, ὁ ὁποῖος στὴν ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἄλλους, ὅπως ἐπισημαίνει μὲ πατερικὴ διατύπωση ὁ βυζαντινὸς ἐγκωμιαστής ἦταν «οἷος ὁ λόγος, τοιοῦτος ὁ βίος, καὶ οἷος ὁ βίος, τοιοῦτος ὁ λόγος».

Ὁ ἅγιος Δημήτριος ἔθεσε στὴν ὑπηρεσία τῶν συνανθρώπων του τὰ τάλαντα, τὰ χαρίσματα καὶ τὸ ἀξίωμά του. Ὁ λαμπρὸς αὐτὸς ἄρχων, πού περιστοιχιζόταν ἀπὸ θεράποντες, ὑπηρετές καὶ κατώτερους στρατιῶτες ἔδρισκε τὴ δύναμι, χαρὰ καὶ εὐτυχία ὄχι σὸ νὰ ἀπολαμβάνῃ ἐγωϊστικὰ ὅ,τι τοῦ χάρισε ὁ Θεός, ἀλλὰ σὸ νὰ διακονῇ τοὺς ἄλλους. Κατὰ τὸν ἴδιο βυζαντινὸ ἐγκωμιαστή του, «τὸν μὲν πλοῦτον εἶχε τοῖς δεομένοις κοινόν, δόξαν δὲ τοῖς ἀδόξοις, καὶ τῇ ἰσχυί τῶν ἀσθενεστέρων ἔρεισμα γέγονε, τοὺς δὲ ὑπ' αὐτὸν ἅπαντας ὡς γνησίους ἠγεῖτο παῖδας».

Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί πολλοὶ ἐλκύονταν ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ πίστι τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ ἔδειχναν ἀφοσίωσι εἰς αὐτὸν καὶ στὸν Χριστόν. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ νεαρὸς Νέστωρ, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἰσχυροποιήθηκε στὴν πίστι του ἀπὸ τὸν Δημήτριο, «Λυαίου καθεῖλε τὴν ἑπαρσιν».

3. Ἡ δύναμις, τὴν ὁποία χορηγεῖ ἡ «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» Χάρις, ἔλαμψε καὶ σὸ ἠρωϊκὸ τέλος τοῦ Μεγαλομάρτυρος. Βεβαίως ὁ Δημήτριος, ὅπως καὶ ὁποιοσδήποτε ἄλλος ἀπὸ τοὺς μάρτυρες τοῦ Χριστιανισμοῦ, δὲν ἦταν ὄν ὑπεράνθρωπο καὶ ὑπερφυσικό, πού ζοῦσε ἔξω ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πλαίσια τῆς φυσικῆς πραγματικότητος. Ἦταν ἄνθρωπος μὲ σάρκα

καὶ ὄσπτα, ὅπως εἶναι καὶ ὁ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς. Εἶχε ποικίλους ἐπιγείους δεσμούς, νεότητα, πλοῦτον, κοσμικὸ ἀξίωμα, δόξες, τιμὲς καὶ ὀραματισμοὺς γιὰ ἓνα ἀκόμη λαμπρότερο μέλλον.

Τὸ ὅτι ὁ ἅγιος Δημήτριος ἀρνήθηκε ὅλα αὐτὰ· τὸ ὅτι δὲν ὑπήκουσε στὸν Μαξιμιανό, ὁ ὁποῖος μὲ ἐγκυστικὲς ὑποσχέσεις τὸν προέτρεπε νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστό· τὸ ὅτι προτίμησε τὸ μαρτύριο μᾶς σκοτεινῆς φυλακῆς καὶ τὸν ἐπώδυνο μαρτυρικὸ θάνατο – ὅλα αὐτὰ μὲ κανένα τρόπο δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα περιφρονησεως τῶν ἀξιῶν καὶ ἀγαθῶν τῆς ζωῆς ἢ συνέπεια στωϊκῆς καὶ φαριρικῆς τρόπου τινὰ ἀπαθείας ἀπέναντι στοὺς φυσικοὺς νόμους καὶ στὶς ὀδύνες. Ἡ ἠρωϊκὴ καρτερία του ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς θερμῆς πίστεως, ἢ ὁποία χαρίζει στὸν ἄνθρωπο τὴ δύναμι νὰ θέτῃ πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο ἀγαθὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀφοσίωσι στὸν Χριστό. Ἀποτέλεσμα τῆς ψυχολογικῆς αὐτῆς καταστάσεως καὶ ἀτμοσφαιρᾶς ἦταν ἀκριβῶς ἢ λογικὴ περίσκεψις, ἢ ψυχικὴ ἀγαλλίασις καὶ γενικῶς ὅλες οἱ ἀποδείξεις «τοῦ πνεύματος καὶ τῆς δυνάμεως» (Α΄ Κορ. β' 4), οἱ ὁποῖες συνώδευαν τὸ ἠρωϊκὸ μαρτυρικὸ τέλος τοῦ ἁγίου Δημητρίου. Μὲ ἀπεριόγραπτο ψυχικὸ μεγαλεῖο δέχθηκε τὶς φοβερὲς πληγές, τὶς ὁποῖες ἔκαμαν σ' ὅλο τὸ σῶμα του οἱ λόγχεις τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μαξιμιανοῦ, καὶ προσέφερε τὸ αἷμα του ὡς ἁγία σπονδὴ στὸν ἀρχηγὸ τῶν μαρτύρων, στὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, γιὰ νὰ συνεχίξῃ καὶ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ νὰ εἶναι ὄργανο ἐκδηλώσεως τῆς Χάριτος «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», ἐλευθερώνοντας αἰχμαλώτους, θεραπεύοντας κάθε εἶδους ἀρρώστιες καὶ πολλές φορὲς σώζοντας μέχρι σήμερα τὴ Θεσσαλονίκη ἀπὸ χέρια βαρβαρικά.

Ὁ ἅγιος Δημήτριος μὲ τὸ φωτεινὸ παράδειγμά του δείχνει σὲ ὅλους καὶ πρὸ πάντων στὴ νεολαία τὴν ὁδὸ τῆς ἀληθινῆς πνευματικῆς δυνάμεως. Ἐὰν ὁ ἅγιος προστάτης τῆς Συμπρωτεύουσῆς κάτω ἀπὸ τὶς πιὸ δυσμενεῖς καὶ ἀντίξοες ἐξωτερικὲς συνθήκες παρουσίασε τόσον πνευματικὸ δυναμισμό καὶ τέτοιο ἀκτινοδόλο μεγαλεῖο, πολὺ περισσότερον μπορεῖ σήμερα κάθε Χριστιανός, κάθε νέος καὶ μάλιστα κάθε κληρικὸς ν' ἀκολουθήσῃ στὰ ἴχνη τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ ν' ἀφιερῶσῃ ὅλες τὶς δυνάμεις του γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησι τῶν συνανθρώπων του καὶ τὴ δόξα τοῦ Χριστοῦ, ἐπαναλαμβάνοντας τοὺς λόγους τοῦ Ἅπ. Παύλου: «Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ» (Φιλιπ. δ', 13).

ΣΤΗ ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ*

Η Θεία Λειτουργία έχει μὴν ἐξαιρετική και ἀτίμητη ἰδιαιτερότητα: Ἡ τέλεσή της γίνεται δημόσια, μπροστά στα μάτια ὄλων και ὁμως εἶναι ἓνα ἀπροσπέλαστο μυστήριο.

Ἄν ὁ πιστός συμμετέχει σὲ κάθε φάση της μὲ εὐλάβεια και νήψη, ἡ ψυχή του θά μεταρσιωθεῖ ἡ ἐκπλήρωση τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ θά τοῦ φαίνεται εὐκολη ὁ ζυγὸς τοῦ Κυρίου θά τοῦ εἶναι ἀπαλὸς και τὸ φορτίο Του ἐλαφρὸ. Ὅταν βγαίνει ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ὅπου παρακάθησε στὸ θεῖο Συμπόσιο τῆς ἀγάπης, στα πρόσωπα ὄλων τῶν ἀνθρώπων ἀντικρίζει τοὺς ἀδελφούς του. Καθὼς καταγίνεται μὲ τίς καθημερινές του ἀσχολίες, στὴ δουλειά ἢ στὸ σπίτι ἢ ὅπου ἄλλου βρίσκεται, ἀδιάστα διατηρεῖ μέσα του τὴν ὑψηλὴ ἀπόφαση μιᾶς τέτοιας ἀδελφικῆς σχέσης μὲ ὄλους, καθὼς ἐμπνέεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη, πού ὁ Θεάνθρωπος ἔφερε ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς.

Ἄν ἔχει κάποιο ἀξίωμα, θά εἶναι πιὸ ἐπιεικῆς μὲ τοὺς κατωτέρους του. Ἄν ὁ ἴδιος βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία ἄλλου, θά ὑπακούει πιὸ πρόθυμα και θά ἐργάζεται πιὸ προσεκτικά. Ἄν δεῖ κανέναν πού νὰ ἔχει ἀνάγκη, ἡ καρδιά του, πιὸ πολὺ ἀπὸ ἄλλες φορές, θά τὸν παρακινήσει νὰ δώσει βοήθεια. Ἄν ὁ ἴδιος βρίσκεται σὲ ἀνάγκη, μὲ εὐγνωμοσύνη θά δεχθεῖ τὴν παραμικρὴ προσφορά, και ποτὲ δὲν θά μπορέσει νὰ προσευχηθεῖ πιὸ εὐγνώμονα γιὰ τὸν εὐεργέτη του. Καὶ ὄλοι ὅσοι συμμετεῖχαν μὲ νήψη στὴ θεία Λειτουργία, φεύγουν μεταμορφωμένοι, πιὸ γαλήνιοι, πιὸ ἀβροὶ στὶς σχέσεις τους μὲ τοὺς ἄλλους, πιὸ καλοκάγαθοι, πιὸ πράοι.

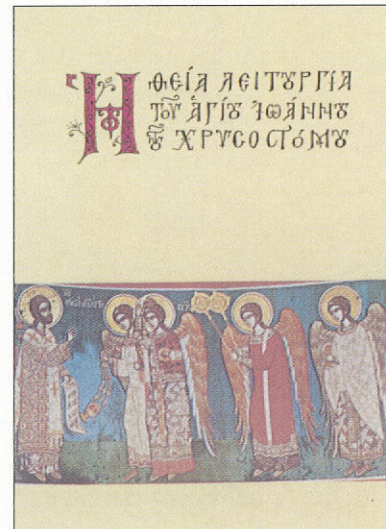
Γι' αὐτὸ, λοιπόν, ὅποιος θέλει νὰ προκόψει και νὰ γίνει καλύτερος, πρέπει νὰ συμμετέχει ὅσο τὸ δυνατό πιὸ συχνὰ στὴ θεία Λειτουργία, και μάλιστα νὰ συμμετέχει προσεκτικά και βιωματικά. Ἡ Λειτουργία, ἀδιόρατα και μυστικά, οἰκοδομεῖ και καταρτίζει τὸ χριστιανό. Κι ἂν ἡ κοινωνία μας δὲν ἔχει ὀλότελα ἀπουσινθεθεῖ και ἐρεπωθεῖ, ἂν οἱ ἄνθρωποι δὲν χωρίζονται ἀπὸ θανάσιμο και ἄσβεστο μίσος, ἡ μυστικὴ αἰτία εἶναι ἡ θεία Λειτουργία, πού θυμίζει στὸν καθένα μας τὴν ἀγία, τὴν οὐράνια ἀγάπη πρὸς τὸν ἀδελφό.

Ἔτσι, ὅσο συχνότερα μπορεῖ κανεῖς, πρέπει νὰ παίρνει μέρος, μὲ θεῖο φόβο, πίστη και ἀγάπη, σ'

αὐτὸ τὸ ἱερὸ πανηγύρι τῆς Ἀγάπης. Κι ἂν συναισθάνεται πὼς εἶναι ἀνάξιος νὰ δεχθεῖ μέσα του τὸ Θεό, τὴν Ἀγάπη, ἄς κοιτάξει τουλάχιστο τοὺς ἄλλους, πού κοινωνοῦν, ὥστε, ἀνεπαίσθητα και ἀδιόρατα, νὰ γίνεται κάθε φορὰ λιγότερο ἀνάξιος.

Τεράστια και ἀπροσμέτρητη μπορεῖ νὰ εἶναι ἀκόμα ἡ ἐπίδραση τῆς θείας Λειτουργίας, ἂν ὁ καθένας βάλει σὰν κανόνα στὴ ζωὴ του νὰ ἐκπληρώνει ὅσα ἀκούει ἐκεῖ. Ὅλους τοὺς διδάσκει ἐξίσου, σ' ὅλα τὰ κοινωνικά στρώματα και σ' ὅλες τίς τάξεις ἐπενεργεῖ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀπὸ τὸν ἄρχοντα ὡς τὸν ἔσχατο ἀπόκληρο, λέγοντάς τους τὸ ἴδιο πράγμα και στὴν ἴδια γλώσσα, διδάσκοντάς τους δηλαδὴ τὴν ἀγάπη, πού εἶναι ὁ «σύνδεσμος τῆς τελειότητος» (Κολ. 3: 14), τὸ κρυφὸ ἐλατήριο πού κινεῖ ἀρμονικά τὸ σύμπαν.

Ἄν ὁμως ἡ θεία Λειτουργία ἐπενεργεῖ τόσο ἰσχυρὰ σὲ ὅσους συμμετέχουν σ' αὐτή, πολὺ περισσότερο σ' ἐκεῖνον πού τὴν τελεῖ, τὸν ἱερέα. Ἄν τὴν τελεῖ μὲ εὐλάβεια, φόβο Θεοῦ, πίστη και ἀγάπη, καθαρίζεται σὰν τὰ σκεῦη τοῦ ναοῦ, και μένει ἀσπίλωτος ὅλη τὴν ἡμέρα. Στὴν ἐκπλήρωση τῆς πολὺ-πλευρῆς ποιμαντικῆς του διακονίας—μέσα στὴν ἴδια του τὴν οἰκογένεια ἢ μέσα στὸ κοινωνικὸ περιβάλλον, και εἰδικότερα ἀνάμεσα στοὺς ἐνορίτες του, πού κι αὐτοὶ εἶναι οἰκογένειά του— ὁ ἴδιος ὁ Λυτρωτὴς Κύριος εἰκονίζεται στὴν ὄψη του. Ἔτσι, σὲ ὅλα του τὰ ἔργα, ὁ Χριστὸς εἶναι πού θά ἐνεργεῖ. Σὲ ὅλα του τὰ λόγια, ὁ Χριστὸς εἶναι πού θά μιλάει. Κι ὅταν θ' ἀγωνίζεται νὰ συμφιλιώσει τοὺς ἐχθρούς, ὅταν θά προσπαθεῖ νὰ ἐμπνεύσει στὸν ἰσχυρότερο τὴν εὐσπλαχνία πρὸς τὸν ἀδύνατο, ὅταν θά πασχίζει νὰ μαλακώσει τὸν σκληρόκαρδο, ὅταν θά παρηγορεῖ τὸν λυπημένο, ὅταν θά παρακινεῖ σὲ ὑπομονὴ τὸν τυραννημένο, τὰ λόγια του θά ἐνεργοῦν σὰν ἱαματικὸ λάδι και θά εἶναι σὲ κάθε περίσταση λόγια εἰρήνης και ἀγάπης.

* Ἀναδημοσιεύεται στὸν «Ἐφημέριο» ὁ Ἐπίλογος τοῦ ὁμώνυμου βιβλίου πού κυκλοφορεῖ σὲ νέα μετάφραση και ἐκδοσὴ ἀπὸ τὴν Ἱερά Μονὴ Παρακλήτου Ὁρωποῦ Ἀττικῆς. Τὸ κείμενο μᾶς ἔστειλε εὐγενῶς ὁ αἰδεσιμ. πρωτοπρ. π. Ἰωάννης Ἀθ. Ἀντωνόπουλος. Τὸν εὐχαριστοῦμε θερμῶς.

Η ΣΥΝΑΞΙΣ ΤΩΝ

ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΑΓΙΩΝ

Τοῦ π. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Β. ΤΖΕΡΠΙΟΥ

Ἡ εἰκόνα πού κοσμεῖ καί τὸ ἐξώφυλλο τοῦ παρόντος τεύχους τοῦ «Ἐφημερίου» εἰκονίζει τὴ Σύναξη τῶν Ἀθηναίων Ἀγίων καὶ εἶναι ἔργο τοῦ ἀγιογράφου Δημητρίου Τσαβάρα καὶ τῶν συνεργατῶν του. Πρόκειται γιὰ εἰκόνα προσκυνηταρίου, πού εὐρίσκεται στὸν Ἱερὸ Ναὸ τῆς Ἁγίας Φιλοθέης στὴ Φιλοθέη Ἀττικῆς, ἀντίγραφο τῆς ὁποίας ἐπιδόθηκε στὸν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλο, κατὰ τὴ πρώτη πατρικὴ του ἐπίσκεψη στὴ φερώνυμη ἐνορία, στὶς 19 Φεβρουαρίου 1999.

Τὸ πρῶτο στοιχεῖο πού προσδιορίζει ἰδιαίτερα τὸν χαρακτήρα τῆς εἰκόνας αὐτῆς εἶναι αὐτὸ πού λέγει ὁ ἱερός ὑμνογράφος γιὰ τοὺς ἁγίους τῆς Ἀθήνας, ὅτι *διαφόροις διαπρέψαντες χρόνοις, ἤδη συνηρμόσθησαν ἐπὶ μίαν χορείαν*. Ἔτσι στὸ κέντρο τῆς εἰκόνας δεσπόζει ἡ μορφή τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν μεγάλου τῶν Ἐθνῶν Ἀποστόλου Παύλου νὰ δακτυλοδεικτεῖ τὸ βωμὸ τοῦ ἀγνώστου Θεοῦ, ὡς διαχρονικὸ σύμβολο τῆς θεοσέβειας τῶν κατοίκων αὐτῆς τῆς περιώνυμης πόλης. Δίπλα του ἀριστερὰ καὶ στὴν πρώτη σειρὰ προβάλλουν οἱ μεγάλοι ἱεράρχες ἅγιοι τῆς Ἀθήνας, ὅπως ὁ πολιοῦχος τῆς ἁγίου Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης καὶ ὁ πρῶτος ἐπίσκοπός τῆς ἁγίου Ἱερόθεος, ἐνῶ στὴ δεύτερη σειρὰ καὶ σ' ὄλο τὸ βάθος τῆς εἰκόνας κυριαρχεῖ ἡ μορφή τοῦ

ἁγίου Νεκταρίου, πού ἁγίασε στὴν ἐποχὴ μας. Στὸ δεξιὸ τώρα μέρος καὶ στὴν πρώτη θέση δίπλα ἀκριβῶς στὸν Ἀπόστολο Παῦλο ἡ θέληση τοῦ δωρητῆ τῆς εἰκόνας τοποθέτησε ἀπὸ ἀγάπη τὴν Ἁγία Φιλοθέη τὴν Ἀθηναία, ἐνῶ ἡ πρώτη ἀθηναία μαθήτρια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἁγία Δάμαρις εἰκονίζεται διακριτικὰ στὴν ἄκρη. Πρὸς τὰ πίσω δὲ καὶ στὸ κέντρο τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ συλλόγου διακρίνονται ἀκόμη καθαρὰ οἱ νεοφανεῖς καὶ πιὸ γνωστοὶ στὸ λαὸ ἅγιοι τῆς Ἀθήνας, ὅπως ὁ νεομάρτυρας τῆς τουρκοκρατίας Μιχαὴλ Πακνανᾶς ὁ κηπουρός, καὶ ὁ ἅγιος ἱερέας Νικόλαος ὁ Πλανᾶς.

Ὅμως ἀπ' ὅλη αὐτὴ τὴ νέα εἰκονογραφικὴ δημιουργία αὐτὸ πού προξενεῖ τὴν πιὸ ξεχωριστὴ ἐντύπωση εἶναι τὰ δύο στοιχεῖα πού συνθέτουν τὸ φόντο τῆς εἰκόνας. Ἔτσι πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ κάτω ἀπὸ τὴν εὐλογοῦσα χεῖρα τοῦ ἀγωνοθέτη Χριστοῦ εἰκονίζεται ὁ ἱερός βράχος τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἀπέναντι δὲ ὀρθώνεται ἐπιβλητικὴ ἡ Ἀκρόπολις τῆς κατείδωλης Ἀθήνας, ἀπ' ὅπου τὸ ἀναστάσιμο κήρυγμα τοῦ οὐρανοδόχου Παύλου ἔδωξε τὴν Παλλάδα Ἀθηνᾶ καὶ θρόνιασε ἐκεῖ μιὰ ἄλλη κυρά, «πιὸ γαληνὴ καὶ πιὸ ὠραία», ὅπως ὀνομάζει ὁ Κωστής Παλαμᾶς τὴν Παναγία τὴν Ἀθηνιώτισσα, ἀναδεικνύοντας ἔτσι τὴν Ἐκκλησία τῶν Ἀθηνῶν σὲ μιὰ κατεξοχὴν ἁγιοτόκο Ἐκκλησία, πνευματικὴ μητέρα καὶ τροφὸ μεγάλων μορφῶν τῆς

ἐκκλησιαστικῆς μας ζωῆς.

Ἦδη μὲ ἀπόφαση τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδοῦλου καθιερώνεται ἀπὸ ἐφέτος καὶ κατὰ τὴν 12 Ὀκτωβρίου ἐκάστου ἔτους, μαζί μὲ τὰ ἐλευθέρια τῆς πόλεως ἀπὸ τὸν γερμανικὸ ζυγὸ, νὰ ἐορτάζεται ἡ μνήμη καὶ «πάντων τῶν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν περιχώρων διαπρεψάντων ἁγίων ἀποστόλων, ἱεραρχῶν καὶ ὁσίων, τῶν ἐξ αὐτῆς καταγομένων καὶ τῶν ἀλλαχόθεν ἐν αὐτῇ ἀγωνισθέντων καὶ τελειωθέντων». Ἄς εὐχηθοῦμε ὄχι μόνο γρήγορα νὰ κυκλοφορηθεῖ ἡ «ἄσματική ἀκολουθία τῶν ἐν ἀσκήσει καὶ ἀθλήσει ἐν Ἀθήναις διαλαμπάντων ἁγίων», ἀλλὰ κάπου στὸ χῶμα τῆς ἀττικῆς γῆς νὰ ἀνεγερθεῖ καὶ περικαλ-

λῆς ναὸς τους, γιὰ νὰ τονισθεῖ καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ συμβολὴ τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς Ἀθήνας στὴν διαχρονικὴ ὀλυμπιάδα τῶν πνευματικῶν ἀγώνων, στὴν ὁποία, φαίνεται, ὅτι τὸ μέλλον ἐπιφυλάσσει πρωταγωνιστικὸ ρόλο.

Α΄ Η ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

Τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Ἀχελώου κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Ἡ πατρότητα εἶναι κατεξοχὴν ἰδίωμα τοῦ Θεοῦ τῆς Ἱερᾶς Ἀποκαλύψεως. Οἱ χριστιανοὶ πιστεύουμε σὲ ἓνα Θεὸν «Πατέρα». Τὸ βασικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ Θεοῦ, στὸ ὁποῖο ἀναφέρθηκε περισσότερο ὁ Χριστὸς ἦταν ἡ πατρότητά του (Ἰωάν. στ΄ 6). Ἡ πατρότητα τοῦ Θεοῦ ἐκδηλώνεται ὄχι μόνο ὡς γενετικὴ καὶ δημιουργικὴ ἐνέργεια τῶν κτιστῶν ὄντων καὶ ἰδιαίτερα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ὡς μόνιμη σχέση ἐνδιαφέροντος, φροντίδας καὶ ἀγάπης γιὰ τὰ κτίσματά του καὶ τὸν βασιλέα τους τὸν ἄνθρωπο. Ὁ Χριστὸς, ἀναλύοντας τὴν πατρότητα τοῦ Θεοῦ, ἀναφέρθηκε στὴν φιλανθρωπία, τὴν εὐσπλαγχνία, τὴ συγχωρητικὴτητα, τὴ μακροθυμία καὶ γενικὰ γιὰ τὸ μέγα ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Προκειμένου, λοιπόν, στὴ σειρὰ αὐτὴ τῶν ἄρθρων νὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν πνευματικὴ πατρότητα, ὅπως αὐτὴ ἀσκειῖται στὸ χωρὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἶναι χρήσιμο πρῶτα νὰ δοῦμε μερικὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς πατρότητος τοῦ Θεοῦ, ὅπως αὐτὰ παρουσιάζονται καὶ διδάσκονται ἀπὸ τὴ θεία Ἀποκάλυψη.

α. Πρόνοια καὶ στοργή: Ἡ πατρότητα τοῦ Θεοῦ ἐκδηλώνεται ὡς ἐνδιαφέρον καὶ φροντίδα (θεία πρόνοια) γιὰ τὰ κτίσματα καὶ τὸν ἄνθρωπο. Ὁλόκληρη ἡ ἱερὴ ἱστορία δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἱστορία τῆς φροντίδας καὶ τῶν προνοιακῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ Πατέρα γιὰ τὴ διατήρηση, συντήρηση τῆς ὑπαρξῆς καὶ ζωῆς τῶν κτισμάτων καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐπεκτείνεται καὶ μέχρι τὰ μικρὰ καὶ ἐλάχιστα δημιουργήματα. Ὁ Χριστὸς εἶπε: «Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν» (Ματθ. ι΄ 29, πρὸλ. «ἐν ἑξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ», Λουκ. ιβ΄ 8).

Ὁ Θεὸς νοιάζεται γιὰ ὅλα τὰ πλάσματα, γιατί εἶναι δικά του δημιουργήματα. Οἱ ἄνθρωποι φονεύουν τὸ ἀγέννητο βρέφος τους καὶ ἐγκαταλείπουν τὰ παιδιὰ τους στοὺς δρόμους. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν εἶναι σὰν ἐμᾶς τοὺς σκληροὺς καὶ πονη-

ροὺς. Ὁ Χριστὸς γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ εἶπε: «Τίς ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν ἂν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; Καὶ ἐὰν ἰχθὺν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; Εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα (δωρεές) ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν» (Ματθ. ζ΄ 9-11).

β. Ἡ φιλανθρωπία: Στὰ ἐξωχριστιανικὰ θρησκευόμενα, ὁ Θεὸς παρουσιάζεται ὡς ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ θρησκευτικὴτητα τῶν ἀνθρώπων συνίσταται στὴν ἀπέλιδα προσπάθειά τους νὰ ἐξευμενίσουν τοὺς θυμωμένους, ἐξαγριωμένους καὶ δύστροπους θεοὺς. Μπροστὰ στοὺς θεοὺς αὐτοὺς, ὁ ἄνθρωπος στέκεται μὲ φόβο καὶ τρόμο. Ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἀκουμπήσει πουθενά, οὔτε καὶ στοὺς θεοὺς του...

Ὁ Θεὸς τῆς Ἀποκαλύψεως εἶναι φίλος τοῦ ἀνθρώπου. Διότι πῶς μπορούσε ὁ Θεὸς νὰ δημιουργήσει κάτι, ἂν τὸ μισοῦσε; Ὁ καλλιτέχνης δὲν φτιάχνει τὴν προτομὴ ἢ τὸ πορτραῖτο τοῦ προσώπου ποὺ μισεῖ. Τὸ στοιχεῖο ποὺ ὠθεῖ στὴ δημιουργία εἶναι ἡ ἐμπνευση τῆς ἀγάπης καὶ ὄχι ἡ στεριότητα τοῦ μίσους. Στὴ Σοφία Σολομώντος ὑπάρχει ἓνας ὑπέροχος ὕμνος στὴν ἀγάπη καὶ τὴν φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ: «Ἀγαπᾶς (Θεὲ) τὰ ὄντα πάντα καὶ οὐδὲν βδελύσῃ, ὧν ἐποίησας. Οὐδὲ γὰρ ἂν μισῶν τι κατεσκεύασας, πῶς δὲ ἔμεινεν ἂν τι, εἰ μὴ σὺ ἠθέλησας ἢ τὸ μὴ κληθὲν ὑπὸ σοῦ διετηρήθῃ; Φεῖδη δὲ πάντων, ὅτι σά ἐστι, δέσποτα φιλόψυχε» (ια΄ 24-26).

Ὁ Κύριος χρησιμοποίησε ἐπίσης τίς πιὸ τραφερὲς εἰκόνες στοργῆς καὶ ἐνδιαφέροντος, γιὰ νὰ φανερώσει τὴν ἀγάπη καὶ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ Πατέρα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους (Ματθ. στ΄ 25-32). Ὁ Θεός, ὡς Δημιουργός, προίκισε τὸν ἄνθρωπο μὲ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια γιὰ τὴν ἐπιβίωσή του (πρὸλ. τὸ ἐνστικτὸ τῆς αὐτοσυντήρησης), ἀλλὰ καὶ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ὑπαρξῆς του. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης τονίζει ἰδιαίτερα τὰ πνευματικὰ προσόντα ποὺ ἔδωσε ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο,

για να μπορέι να αντιμετωπίσει τὰ ζῶα πού ὑπερ-
τεροῦν σέ διαστάσεις καί σωματικές δυνάμεις.

Τὸ πατρικὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Θεοῦ ἐκδηλώνεται
ἰδιαίτερα γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ
ἀνθρώπου. Ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, τὴν πνευμα-
τικὴ αὐτὴ ἀναγέννηση, μὲ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος
γίνεται «παιδὶ τοῦ Θεοῦ», χαρακτηρίζει ὡς «ἐξου-
σίαν» (θεόδοτη δωρεὰ) καὶ δη-
λώνει, ὅτι τὰ «τέκνα τοῦ Θεοῦ
οὐκ ἐξ αἱμάτων (γυναικός)...
οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ'
ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν» (α' 12-
13. Πρβλ. «Ὅτι πᾶσα δόσις
ἀγαθὴ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον
ἄνωθέν ἐστι καταβαῖνον», Ὁπι-
σθάμβωνος Εὐαγγ. 1).

γ. Ἡ διαλεκτικότητα: Ὁ
Θεὸς τῆς Ἀποκαλύψεως δὲν
εἶναι μόνο ὁ Δημιουργὸς καὶ
γενάρχης τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ
καὶ αὐτὸς πού διαλέγεται μαζί
τους. Ὁ Θεός, μετὰ τὴ δημι-
ουργία τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς
Εὔας, συνδιαλέγεται μαζί τους.
Καὶ μετὰ τὴν Πτῶση, ὁ Θεὸς
συνεχίζει νὰ καλεῖ τοὺς ἀνθρώ-
πους γιὰ μιὰ προσωπικὴ συνάντηση καὶ σχέση
μαζί του. Ἡ πατρότητα τοῦ Θεοῦ ἐκδηλώνεται μὲ
πὸ ἔντονο τρόπο κατὰ τὴν περίοδο τῆς Πτῶσης,
ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἔχουν διακόψει τὸ διάλογο καὶ
τὴ σχέση μαζί του. Ὁ Θεὸς δὲν σταματᾷ, δὲν ἀπο-
γοητεύεται, δὲν κουράζεται. Ἐπιμένει καὶ ἐφευρί-
σκει μύριους τρόπους γιὰ νὰ ἀποκαταστήσουν οἱ
ἄνθρωποι τὴ σχέση τους μαζί του (πρβλ. «Ἀδάμ,
πού εἶ»).

δ. Ἡ μακροθυμία: Ὁ Θεὸς δὲν παύει νὰ ἐν-
διαφέρεται καὶ νὰ προσέχει τὰ κτίσματα καὶ τὸν
ἄνθρωπο. Ἰδιαίτερα, δὲν ἐγκαταλείπει ὁ Θεὸς τὸν
ἄνθρωπον καὶ ὅταν ἀκόμη αὐτὸς τὸν λησμονεῖ,
τὸν ἀρνεῖται ἢ τὸν πολεμεῖ. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος
γράφει: «συνίστησι τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ
Θεός, ὅτι ἐπὶ ἀμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς
ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε» (Ρωμ. ε' 8). Ὁ Παῦλος
μιλοῦσε ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του πείρα. Αὐτὸς
ἐδίωξε καὶ πολέμησε τὸν Χριστό. Καὶ ὁ Χριστὸς
τοῦ ἀποκαλύφθηκε γεμάτος ἀγάπη, λέγοντάς του:

«Σαοὺλ, Σαοὺλ, τί με διώκεις;» (Πράξ. 9' 4). Αὐτὸ
σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς τῆς Ἀποκαλύψεως εἶναι
«μακρόθυμος καὶ μὴ ὀργὴν ἐπάγων καθ' ἑκάστην
ἡμέραν» (Ψαλμ. ζ' 11). Σὲ ἄλλο Ψαλμὸ (102), ὁ
προφήτης Δαβὶδ ἔμεινε τὴν ἀνεξιχνίαστη μακροθυ-
μία τοῦ Θεοῦ: «Οἰκτίρων καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος,
μακρόθυμος καὶ πολυέλεος. Οὐκ εἰς τέλος ὀργι-
σθήσεται οὐδὲ εἰς τὸν αἰῶνα
μηνεῖ. Οὐ κατὰ τὰς ἀνομίας
ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν, οὐδὲ κατὰ
τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἀνταπέδω-
κεν ἡμῖν» (στ. 8-10). Ἡ μακρο-
θυμία τοῦ Θεοῦ ἐκδηλώθηκε
καὶ ἐκδηλώνεται ἰδιαίτερα μετὰ
τὴν Πτῶση. Ἡ ζωὴ συνεχίζεται
καὶ μετὰ τὴ φοβερὴ ἀποστασία
τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν πηγὴ
τῆς ζωῆς, χάρις στὴ μακροθυμία
τοῦ Θεοῦ μας!

ε. Συγχωρητικότητα: Οἱ θεοὶ
τῶν μὴ χριστιανικῶν λαῶν δὲν
γνωρίζουν τὴ συγγνώμη. Δὲν
συγχωροῦν. Δεδομένης τῆς
ἐχθρότητος πού ἔχουν πρὸς
τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἀτεγκτοί
στὰ σφάλματα καὶ τὶς ἀμαρτίες

τους. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ πρώτη μορφή
ἐξιλέωσης τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὶς ἀμαρτίες τους
ἦταν ἡ ἀνθρωποθυσία. Ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὶς ἀμαρ-
τίες του, ἔπρεπε νὰ πεθάνει!

Ὁ Θεὸς τῆς Ἀποκαλύψεως εἶναι ἐντελῶς δι-
αφορετικὸς: κατανοεῖ τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώ-
που καὶ συγχωρεῖ. Ὅταν οἱ ἀρχαῖοι Ἰουδαῖοι
ἐγκαταστάθηκαν στὴν περιοχή τῆς Παλαιστίνης,
οἱ κάτοικοί της Χαναναῖοι θυσίαζαν ἀνθρώπους
στὸν θεὸ τῆς φωτιᾶς Βάαλ. Ἡ Π. Διαθήκη ὅμως
ἀποκάλυψε στοὺς μονοθεϊστὰς Ἰουδαίους ἕνα
διαφορετικὸ Θεό. Γράφει ὁ Δαβὶδ: «ὅτι κατὰ τὸ
ῥηθὸς τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε
(ἄπλωσε) Κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβου-
μένους αὐτόν. Καθόσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ
δυσμῶν ἐμάκρυνεν ἀφ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν.
Καθὼς οἰκτεῖρει (σπλαχνίζεται) πατὴρ υἱούς,
ὠκτείρησε Κύριος τοὺς φοβούμενους αὐτόν, ὅτι
αὐτὸς ἐγνώ τὸ πλάσμα ἡμῶν, ἐμνήσθη ὅτι χοῦς
ἐσμεν» (Ψαλμ. 102, 11-14).

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ σέ Λειτουργικές και άλλες απορίες

Τοῦ ΙΩΑΝΝΟΥ Μ. ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος)

Ἔτσι μέσω αὐτῆς τῆς δαιδαλώδους διαδρομῆς, φθάσαμε στὰ ἐπίμαχα σημεῖα, πὺ τίθενται ἀπὸ τὶς ἐρωτήσεις, τὸ τρισάγιο καὶ τὴν καθαγιαστικὴ εὐχή. Καὶ τὰ δύο, ὅπως εἶπαμε, δάνειο ἀπὸ τὴν θεία λειτουργία ἢ ἀπομιμήσεις τῆς τάξεώς της. Ἔτσι ἔχουμε, γιὰ τὸ πρῶτο σημεῖο, τὴν διακονικὴ παρακείμεση «Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», τὴν ἐκφώνηση τῆς εὐχῆς τοῦ τρισαγίου «Ὅτι ἅγιος...» καὶ τὴν ψαλμωδία τοῦ τρισαγίου, ὅπως ἀκριβῶς στὴν θεία λειτουργία. Ἐδῶ παραλείπεται ἡ εὐχή τοῦ τρισαγίου, μεταξὺ δὲ τῆς ἐκφωνήσεως καὶ τοῦ τρισαγίου μεσολαβοῦν τὰ τέσσερα τροπάρια «Νῦν ἐπέστη ὁ καιρὸς...» κ.λπ. Στὸ δεύτερο («Νάμασιν ἐπομβρίας...») γίνεται σαφῶς λόγος περὶ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, μὲ θαυματουργὸ ἅγιοσμα, πὺ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν
ὀνομαστὸ ναὸ καὶ
τὸ ἅγιοσμα
τ ὠ ν

Βλαχερνῶν στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὅπου στὰ τροπάρια τῆς συγχρόνου ἀκολουθίας γίνεται λόγος γιὰ «ναὸ» τῆς Θεοτόκου, χωρὶς ἀμφιβολία ἐννοεῖται ὁ ναὸς τῶν Βλαχερνῶν, καὶ ὅπου «Πόλις» τῆς Θεοτόκου ἢ Κωνσταντινούπολη. Στὸν ναὸ αὐτὸν ἔλαβε ἴσως τὴν πλήρη διαμόρφωσή της ἡ ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ. Εἰδικὰ τὸ σημεῖο τῆς ἀκολουθίας πὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, ἀπαντᾷ αὐτοῦσιο σὲ μιὰ ἰδιόρρυθμη μακροτάτη τελετουργία, πὺ σώζεται στὸν κώδικα Παρισίων (Coislin) 213 τοῦ ἔτους 1027, καὶ ἐπιγράφεται «Ἀκολουθία καὶ τυπικὸν τοῦ ἁγίου λού(σ)ματος τῶν Βλαχερνῶν». Οἱ διαφορὲς μὲ τὴν σημερινὴ τάξη εἶναι μικρὲς· τὰ τροπάρια εἶναι τρία («Νῦν ἐπέστη...», Δόξα «Νάμασιν ἐπομβρίας...», καὶ νῦν «Παναγία Θεοτόκε...»), μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τὸ «Κύριε, ἐλέησον» τρίς, «Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», «Ὅτι ἅγιος...» καὶ ὁ τρισάγιος ὕμνος. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις εὐχὴ τοῦ τρισαγίου δὲν ὑπάρχει, τὰ δὲ τρία τροπάρια προηγοῦνται καὶ δὲν ἔπονται τῆς ἐκφωνήσεως γιὰ νὰ στηριχθεῖ ἡ ὑπόθεση ὅτι τὴν ἀντικαθιστοῦν. Ἡ ἐκφώνηση παρουσιάζεται τρόπον τινὰ «ἀδέσποτη», χωρὶς δηλαδὴ νὰ κατακλείει τὴν εὐχὴ στὴν ὁποία ἀνήκει. Εἶναι σαφὴς ἡ ἀπομίμηση τῆς θείας λειτουργίας, ἀπομίμηση ὅμως κάπως ἐλευθέρα. Κρατεῖ τὰ ἐντυπωσιακὰ στοιχεῖα (διακονικὴ παρακείμεση, ἐκφώνηση, τρισάγιο), προσθέτει τρία ἢ τέσσερα τροπάρια, παραλείπει ὅμως τὴν μεγάλη εὐχή, πὺ ἤδη στὴ θεία λειτουργία λεγόταν μυστικῶς καὶ ἄρα δὲν ἦταν ἀκουστὴ ἀπὸ τὸν λαό. Τὰ αἰτήματά της ἄλλως τε, περὶ καταξίωσεως τῆς κοινότητος νὰ ψάλει τὸν τρισάγιο ὕμνο, περιλαμβάνονται στὸ τελευταῖο τροπάριο («...τῶν χειρῶν ἡμῶν τὰ ἔργα κατεύθυνον καὶ συγχώρησιν τῶν πταισμάτων ἡμῶν αἴτησαι ἐν τῷ ψάλλειν ἡμᾶς τῶν ἀγγέλων τὸν ὕμνον»). Κατὰ τὴν νεότερα πράξη δὲν εἶναι σπάνιο τὸ φαινόμενο νὰ χρησιμοποιοῦνται στὴ θεία λατρεία «ἀδέσποτες», ὅπως τὶς ἀποκαλέσαμε, ἐκφωνή-

σεις, είτε γιατί έχει προαναγνωσθεῖ ἡ εὐχή (π.χ. οἱ εὐχές καὶ οἱ ἔκφωνήσεις τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ τοῦ ὄρθρου) εἴτε γιατί παραλείπεται τελείως ἡ εὐχή καὶ μένουν μόνο οἱ ἔκφωνήσεις ὡς τὰ πιὸ ἀνθεκτικὰ λείψανα παλαιότερας πράξεως. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ἐδῶ. Ὅσο ἡ τέλεση τοῦ ἁγιασμοῦ παρεμβάλλετο στὴ θεία λειτουργία, ὅλο τὸ σύστημα λειτουργοῦσε σωστά. Μετὰ τὴν ἀποδέσμευση ἔμειναν μόνο τὰ λαϊκότερα στοιχεῖα· παράγγελμα τοῦ διακόνου, ἔκφω-νηση, (τροπάρια), τρισάγιο, ἀπόστολοι, εὐαγγέλιο. Οἱ εὐχές, ποὺ στὴ θεία λειτουργία συνέδεαν ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα, παραλείφθηκαν. Καὶ μᾶλλον καλῶς. Θὰ ἦταν ὑπερβολή.

Ἡ μεγάλη καθαγιαστικὴ τοῦ ὕδατος εὐχή «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ μέγας τῆ βουλή...» πράγματι δὲν ἔχει σαφῆ ἐπίκληση τοῦ ἁγίου Πνεύματος γιὰ τὸν ἁγιασμό τοῦ ὕδατος. Μιὰ φράση της («καὶ διὰ τῆς τοῦ ὕδατος τούτου μεταλήψεως τε καὶ ραντισμοῦ τὴν σὴν εὐλογίαν ἡμῖν κατάπεμψον, τὸν ρύπον τῶν παθῶν ἀποσμήχουσαν») φαίνεται σὰν νὰ ἀναπληρῶνει τὴν ἔλλειψη αὐτῆ. Ὁμοίως καὶ ἡ ἄλλη ἐν χρήσει εὐχή «Ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ ὕψιστος, ὁ ἐν Τριάδι ἅγια προσκυνοῦ-μενος...», ποὺ συνήθως λέγεται «Ἁγιορειτικὴ», καὶ αὐτὴ δὲν ἔχει σαφῆ ἐπίκληση, ποὺ καὶ ἐδῶ ἀναπληρῶνεται μὲ τὸν τονισμό ὀρισμένων αἰτημάτων («κατάπεμψον ἡμῖν τὴν σὴν εὐ-λογίαν καὶ τῶν ἰαμάτων τὴν χάριν ἐπὶ τὸ ὕδωρ τοῦτο... διὰ τῆς τοῦ ὕδατος τούτου μεταλήψεως... τὴν σὴν εὐλογίαν ἡμῖν κατέ-πεμψον...»). Σὲ ὀρισμένα χειρόγραφα, ἢ καὶ σὲ ἔντυ-πα, προστίθεται μὲ ἄλλο χέρι μέσα στοῦ κείμενο ἢ στοῦ περιθώριο ἕνας σταυρός (†) στὰ ἀνωτέρω σημεῖα, προφανῶς γιὰ νὰ δηλωθεῖ ὅτι οἱ ἱερεῖς τότε εὐλογεῖ τὸ νερὸ. Ἔχω προσωπικῶς ἰδεῖ σὲ μεταχειρισμένο ἔντυπο νὰ προστίθεται μὲ τὸ χέρι στοῦ περιθώριο μιὰ ἐπίκληση, παρμένη μᾶλλον ἀπὸ τὴν εὐχή τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ, μὲ τὴν ἔνδειξη ὅτι λέγεται «τρῖς». Σημειωτέον ὅτι στὴν ἀκολουθία ἐκείνη υπάρχουν δύο ἐπικλήσεις, ποὺ ὀφείλονται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα στὴν συγκόλληση δύο παλαιῶν καθαγιαστικῶν τοῦ ὕδατος εὐχῶν.

Ἡ ἀπάντηση στοῦ ἐρώτημα, γιατί νὰ μὴν ὑπάρ-χει στὴν ἐν χρήσει εὐχή σαφῆς ἐπίκληση γιὰ τὸν καθαγιασμό τοῦ ὕδατος, ἴσως μπορεῖ νὰ δοθεῖ μόνο ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ προέλευση καὶ τὴν χρῆση τῆς εὐχῆς αὐτῆς. Πράγματι φέρεται μὲ τὸν τίτλο «εὐχή τοῦ κολυμβίου τῶν Βλαχερνῶν», ἀπαντᾷ δὲ αὐτουσία στὴν ἀκολουθία «τοῦ ἁγίου λού(σ)ματος τῶν Βλαχερνῶν» τοῦ κώδικος Παρισίων 213, ποὺ μνημονεύσαμε ἀνωτέρω. Στὴν ἀκολουθία αὐτὴ ἐντάσσεται ἡ ἀνωτέρω εὐχή, ὄχι ὡς καθαγιαστικὴ τοῦ ὕδατος, ἀφοῦ τὸ νερὸ τοῦ ἁγιάσματος τῶν Βλαχερνῶν, ὡς ἱερὴ πηγὴ τῆς Θεοτόκου, ἦταν ἤδη ἀπὸ καταβολῆς ἁγιασμένο. Γι' αὐτὸ καὶ μὲ δια-κριτικὸ τρόπο εἰσάγεται, ὄχι αἴτηση γιὰ ἁγιασμό τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ γιὰ θεραπεία καὶ σωτηρία ὧσων μὲ πίστη θὰ ραντιζόταν, θὰ ἔπιναν καὶ θὰ ἐλού-οντο σ' αὐτό. Ἔτσι ἐξηγεῖται ὄχι μόνο ἡ ἀπουσία ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύ-ματος γιὰ τὸν ἁγιασμό τοῦ ὕδα-τος, ποὺ πολὺ φυσικὰ θὰ ἀνέ-μενε κανεῖς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνα-φορὰ στὴν κολυμβήθρα τοῦ Σιλωάμ καὶ στοῦ ἁγίου βά-πτισμα, καθὼς καὶ οἱ γρα-φές «καταδύσεως» ἀντὶ «μεταλήψεως», ποὺ ἀπαν-τοῦν σὲ χειρόγραφα. Ἡ ἀκολουθία τοῦ λούσμα-τος τῶν Βλαχερνῶν, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται ἡ παρούσα εὐχή, καὶ ἡ ἀκο-λουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ κατὰ βάσιν, μαρτυρεῖ ὅτι ἐγί-νετο πραγματικὴ ἱερὴ λούση στοῦ ἁγιάσμα, πράξη ποὺ ἐπεδίωξε σὲ ἱερὲς πηγές, θερμῆς ἢ συνήθη ἁγιά-σματα, σχεδὸν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Παράλληλως πρὸς τὴν ἀνωτέρω εὐχή, καθὼς καὶ πρὸς τὴν ἄλλη ποὺ μνημονεύσαμε πιὸ πάνω («Ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ ὕψιστος...»), ποὺ καὶ αὐτὴ πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ ἀνάλογα ἱερὰ λούσματα καὶ ἁγιάσματα, ὑπῆρχαν ἐν χρήσει σύντομες εὐχές μὲ σαφῆ ἐπίκληση τοῦ ἁγίου Πνεύματος γιὰ τὸν καθαγιασμό τοῦ ὕδατος. Τέτοιες εἶναι οἱ εὐχές «Ὁ Θεός, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τὸ πικρὸν ὕδωρ...», «Κτίστα τῶν ὑδάτων, δημιουργὲ τῶν ἀπάντων...», «Ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ μεγαλῶνυμος...» καὶ ἄλλες ποὺ ἀπα-ντοῦν στοῦ Βαρβερινὸ Εὐχολόγιο καὶ σὲ ἄλλους παλαιούς κώδικες.

Ο «ΣΤΑΥΡΟΣ» ΤΟΥ ΝΤΜΙΤΡΙ ΚΑΡΑΜΑΖΟΦ ΠΟΥ ΜΠΡΟΣΤΑ ΤΟΥ ΓΟΝΑΤΙΣΕ Ο ΣΤΑΡΕΤΣ ΖΩΣΙΜΑΣ

Τού Καθηγ. κ. Μιχ. Κ. Μακράκη

Τὸ δρόμο πὸν ἀκολούθησε, ὅπως εἶδαμε στὸ προηγούμενο τεύχος τοῦ περιοδικοῦ μας, ὁ Ἄλιόσα, ὁ νεότερος Καραμάζοφ, τὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Γολγοθᾶ στὴν Ἀνάσταση, θέλησε ν' ἀκολουθήσει καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, ὁ Ντιμίτρι Καραμάζοφ. Πὰ τὸν Ντιμίτρι, ἓναν ἀπὸ τοὺς τρεῖς βασικούς ἥρωες, τοὺς ἀδελφούς Καραμάζοφ, δηλαδή, μιᾶ συχνὰ ὁ Ντοστογιέφσκι στ' ὁμώνυμο ἔργο του. Ὅμως, ἰδιαίτερο λόγο κάνει στὸ τρίτο βιβλίο τοῦ Πρώτου Μέρους αὐτοῦ τοῦ ἔργου. Καὶ συγκεκριμένα, σὲ τρία κεφάλαια (κεφ. 3-5) ὅπου ὁ διάσημος συγγραφέας δάξει καὶ τὶς τρεῖς ἐξομολογήσεις τοῦ ἥρωά του, ἀντίστοιχα, κάτω ἀπὸ ἓνα γενικὸ τίτλο πὸν ἔχει ὀλόκληρο τὸ βιβλίο αὐτό, τὸν τίτλο: «Οἱ διεφθαρμένοι» (Ἀδελφοὶ Καραμάζοφ, Μέρ. Α, βιβλ. III, κέφ. 1-11).

Ὁ Ντιμίτρι ἢ Μίτια, ὁ μεγαλύτερος γιὸς τοῦ Φιόντορ Παύλοβιτς Καραμάζοφ ἀπὸ τὸν πρῶτο του γάμο, ἦταν ἓνας γνήσιος Καραμάζοφ (Α: III, 3,4). Ὅπως ὁ «γεροφιλήδονος» πατέρας του (Γ: VIII, 1), ἦταν κι αὐτὸς ἓνας φιλήδονος μὲ ἀσυγκράτητα πάθη (Α: III, 5). Ἐνα «ζωύφιο τῆς λαγνείας» πὸν ἔκανε ν' ἀναπαράσσεται μέσα στὸ αἷμα του ἢ τρικυμία (Α: III, 3). Πὸν σὰν ἔπεφτε στὴν ἄβυσσο, ἔπεφτε πάντα μὲ τὸ κεφάλι κάτω (Α: III, 3). Ὁ χαρακτήρας του ἦταν ὅλο ἀντιφάσεις (Α: III, 3). Πατί, στὴν πραγματικότητα, ἂν καὶ ἔζησε μιὰν ἀκόλαστη ζωὴ, ἀγαποῦσε, ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος, τὸ καλό. Κάθε στιγμή πὸν περνοῦσε προσπαθοῦσε ν' ἀλλάξει τὸ χαρακτήρα του, ν' ἀκολουθήσει μιὰ «ἐνάρετη ζωὴ», νὰ βρεῖ τὴ λύτρωση, ἀλλὰ ἐξακολουθοῦσε πάντα νὰ ζεῖ σὰν ἄγριο κτήνος (Δ: XII, 4. Πρὸβλ. Γ: VIII, 1). Στὴν ψυχὴ του πάλευε, ὅπως ὁ ἴδιος θὰ πεῖ στὸν Ἄλιόσα, ἢ «ὁμορφιὰ τῆς Μαντόνας» μὲ τὴν «ὁμορφιὰ τῶν Σοδόμων», ὁ Θεὸς καὶ ὁ Διάβολος (Α: III, 3). Ὁ μεγαλύτερος πειρασμός, ὁ ἀληθινός του «διάβολος» ἦταν ἡ φιληδονία, σὲ σημεῖο πὸν ν' ἀγαπᾶ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁμολογία του, στὴν αἰσχύνῃ τῆς λαγνείας» (Α: III, 4). Τόσο ἦταν ὁ ξεπεσμός του πὸν μὲ ὅλες

τὶς εὐκαιρίες πὸν εἶχε γιὰ ἓναν καλὸ γάμο, ὅπως αὐτὸς μὲ τὴν Κατερίνα Ἰβάνοβνα, ἠθελε ὡστόσο νὰ νυμφευτεῖ μιὰ πόρνη, τὴν Γρούσενκα... Γιὰ χατήρι τῆς δὲν θὰ δίσταζε ἀκόμα νὰ σκοτώσει καὶ τὸν πατέρα του (Α: III, 5). Μὲ ὅλη ὅμως τὴ δυστυχία του, μὲ ὅλη τὴν ἀπελπισία του, τὴν «ἀπέραντη ἀπελπισία του» (Γ: IX, 7), πὸν τὸν εἶχε ρίξει στὴν πιὸ φοβερὴ κόλαση (Α: III, 5), φέροντάς τον στὰ πρόθυρα τῆς αὐτοκτονίας (Γ: IX, 5,7), δὲν θὰ φτᾶσει ποτὲ στὸ φόνο. Ὅσο κι ἂν μισοῦσε τὸν πατέρα του γιὰ τὴ φιληδονία του, ὅσο καὶ ἂν τὸν ἐβλεπε ἀντίζηλο στὴν ἀγάπη του γιὰ τὴν Γρούσενκα, ξέροντας ὅτι μπορούσε νὰ τὴν ἐξαγοράσει μὲ τὰ χρήματά του, δὲν θὰ γίνεῖ ποτὲ πατροκτόνος.

Ὅστόσο, τὸν πατέρα Καραμάζοφ θὰ σκοτώσει ὁ νόθος γιὸς του, ὁ ἐπιληπτικὸς Σμερντιακόφ, μὲ ὑπόδειξη τοῦ ἄλλου, τοῦ πραγματικοῦ τοῦ γιοῦ Ἰβάν πὸν εἶναι καὶ ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς τοῦ φόνου. Ὅμως, ἀντὶ γιὰ τὸν Σμερντιακόφ ἢ τὸν Ἰβάν, ἀντὶ γιὰ τὸν πραγματικὸ ἔνοχο, συλλαμβάνεται ὁ Ντιμίτρι. Καί, παρότι αὐτὸς διακηρύττει ἐπίμονα τὴν ἀθωότητά του, ἀναγνωρίζει ἐν τούτοις καὶ κάποια ἐνοχὴ γιὰ τὸ φόνο τοῦ πατέρα του. «Εἶμαι ἀθῶος γιὰ τὸ αἷμα τοῦ πατέρα μου! λέει. Δέχομαι τὴν τιμωρία ὄχι γιὰ τὸν σκότωσα, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἠθελα νὰ τὸν σκοτώσω καὶ ἴσως καὶ νὰ τὸν σκότωνα πραγματικά...» (Γ: IX, 9).

Σχετικὰ μὲ τὴν ἐνοχὴ τῶν ἀδελφῶν Καραμάζοφ γιὰ τὴν πατροκτονία πὸν ἀποτελεῖ καὶ τὸ κύριο θέμα τοῦ ὁμώνυμου ἔργου τοῦ διάσημου Ρώσου συγγραφέα, κάνοντας ὁ Freud τὴ διάκριση τῆς ἐνοχῆς γιὰ μιὰ «προτιθέμενη» καὶ γιὰ μιὰ «ἐκτελεσμένη» πράξη, παρατηρεῖ στὴ μελέτη του *Ὁ Ντοστογιέφσκι καὶ ἡ πατροκτονία*: «Τὸ ζήτημα γιὰ τὴν ψυχολογία εἶναι μονάχα νὰ γνωρίσει ποῖός ἐπιθύμησε ἐνδόμυχα “τὸ ἐγκλημα” καὶ ποῖός τὸ καλωσόρισε ὅταν διαπράχθηκε. Γι' αὐτὸ καὶ ὅλοι οἱ ἀδελφοί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀντίθετη μορφή τοῦ Ἄλιόσα, εἶναι ἐξίσου ἐνοχοί: ὁ αὐθόρμητος φιλήδονος [Ντιμίτρι], ὁ κυνικὸς σκεπτικιστὴς [Ἰβάν] καὶ ὁ ἐπιληπτικὸς δολοφόνος [Σμερντιακόφ]» (*Dostojewski und Vätertötung*, στὰ *Gesammelte Werke*, 3η ἔκδ., Frankfurt, ἔκδ. S. Fisher, 1961-1969, τ. 14, σ. 413). Φτάνει μάλιστα στὸ σημεῖο νὰ παραδεχτεῖ ὁ Freud ὅτι στοὺς Ἀδελφοὺς Καραμάζοφ ὑπάρχει μιὰ σκηνὴ πὸν τὴν θεωρεῖ «πέρα πολὺ χαρακτηριστικὴ» γιὰ τὸν Ντοστογιέφσκι: «Ὅταν ὁ στάρετς [Ζωσιμάς], στὴ συνομιλία του μὲ τὸν Ντιμίτρι, ἀντιλαμβάνεται ὅτι αὐτὸς

ἔχει τὴ διάθεση μέσα του γιὰ τὴν πατροκτονία, γονατίζει μπροστά του» (Στὸ ἴδιο).

Τὸ λάθος τοῦ Freud εἶναι ὅτι ἀποδίδει τὴν ἴδια ἐνοχὴ τόσο γιὰ τὴν προτιθέμενη ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐκτελεσμένη πράξη, ἐξισώνοντας τὴ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη (*Das Unbehagen in der Kultur*, GW, τ. 14, σ. 483, 484, 487, 492). Ὅμως, ὑπάρχει διαφορά, σύμφωνα μὲ τὸ Χριστό, ἀνάμεσα στὴν ὀργὴ καὶ στὸ φόνο (Ματθ. ε' 21-22) ἢ στὴν ἐπιθυμία καὶ στὴ μοιχεία (Ματθ. ε' 27-28). Ἡ ἀνάλογη διαφορά, δηλαδή, ποὺ ὑπάρχει καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Ντιμίτρι: στὴν ἐπιθυμία ἢ στὴν πρόθεση νὰ σκοτώσει τὸν πατέρα του καὶ στὴν ἴδια τὴν πατροκτονία ποὺ διέπραξε κάποιος ἄλλος. Γι' αὐτό, ἐνῶ ἀναγνωρίζει ἐνοχὴ γιὰ τὴν προγενέστερη ἐκλυτὴ ζωὴ του (Γ: IX, 9), ἢ καὶ γιὰ τὴν ἀπλή σκέψη του ἀκόμα νὰ διαπράξει τὸ φόνο, δὲν ἀναγνωρίζει ἐνοχὴ γιὰ τὸν ἴδιο τὸ φόνο, διακηρύττει ἐπανειλημμένα ὅτι εἶναι ἀθῶος (Γ: IX, 4,9, Δ: XII, 1,14). Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν εἶναι σωστὴ ἡ παρατήρηση τοῦ Freud σχετικὰ μὲ τὸν στάρετς Ζωσιμά ὅταν αὐτός, διαβλέποντας τὴ διάθεση τοῦ Ντιμίτρι, γονατίζει μπροστά του.

Ὁ Ντοστογιέφσκι ἀναφέρει τὴν ἀποκαλυπτικὴ αὐτὴ σκηνὴ στὸ Πρῶτο Μέρος τοῦ βιβλίου του. Καί, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ στάρετς θὰ ἐξηγήσει ἀργότερα (τὴν ἐπόμενη μέρα) στὸ μαθητὴ του Ἀλιόσα, ὅταν γονάτισε μπροστά στὸν Ντιμίτρι, «ὑποκλήθηκε μπροστά στὸ μεγάλο πόνο ποὺ τὸν περιμένει» (Α: II, 6). Σ' ἓνα πόνο ποὺ θὰ δοκιμάσει μὲ τὴν ἐνοχοποίησή του γιὰ ἓνα ἔγκλημα ἄσχετο πρὸς αὐτόν, γιὰ τὴν καταδίκη του σὲ καταναγκαστικὰ ἔργα. Καὶ ποὺ θὰ τὸν δεχτεῖ, ὡστόσο, ἂν καὶ ἀθῶος γι' αὐτὸ τὸ ἔγκλημα, μὲ προθυμία. Θέλει νὰ σηκώσει τὸ σταυρὸ του ἀπὸ ἀνάγκη νὰ ἐξλιωθεῖ γιὰ τὴν προηγούμενὴ του ζωὴ, γιὰ τὴν ὁποία νιώθει πραγματικὴ ἐνοχὴ. «Θέλω νὰ ὑποφέρω –ἀναφωνεῖ κάποια στιγμή– καὶ νὰ ἐξλιωθῶ μὲ τὸν πόνο!» (Γ: IX, 9. Πρὸλ. Δ: XII, 1,14).

Ἔτσι, παρὰ τὴν εὐκαιρία ποὺ θὰ τοῦ δοθεῖ νὰ δρατετεύσει γιὰ τὴν Ἀμερικὴ (Ἐπίλ., κεφ. 2), θὰ προτιμήσει νὰ σηκώσει τὸ βαρὺ σταυρὸ του γιὰ τὴ Σιβηρία. Πρὶν ὅμως ἀναχωρήσει γιὰ τὸν τόπο τῆς ἐξορίας του, συνεπαρμένος ἀπὸ τὸ ὄραμα τῆς χαρᾶς γιὰ τὴ λύτρωσή του ποὺ περιμένει νὰ βρεῖ μέσω τοῦ πόνου, θὰ πεῖ στὸν Ἀλιόσα ποὺ θὰ τὸν ἐπισκεφτεῖ στὴ φυλακὴ του: «᾿Ω, ναι, θὰ εἶμαστε [στὴ Σιβηρία] ἀλυσοδεμένοι, στερημένοι ἀπὸ τὴν ἐλευθερία, ἀλλὰ μέσα στὸ μεγάλο μας πόνο θ' ἀναστηθοῦμε στὴ χαρὰ, ποὺ χωρὶς αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει ὁ ἄνθρωπος οὔτε

καὶ νὰ ὑπάρξει Θεός. Γιατί ὁ Θεὸς εἶναι ποὺ δίνει τὴ χαρὰ... Ζήτω ὁ Θεὸς καὶ ἡ χαρὰ του!» (Δ: XI, 4).

Εἶναι ὁ ὕμνος «Στὴ χαρὰ», *An die Freude*, τοῦ Schiller, τὸν ὁποῖο θέλει νὰ ψάλει ὁ Ντιμίτρι (Α: III, 3). Ἡ ἀναστάσιμη χαρὰ ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὸ σταυρὸ του, μπροστὰ στὸ ὁποῖο γονάτισε ὁ στάρετς Ζωσιμάς. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ σταυρὸ ποὺ πάνω του σήκωσε ὁ Ντιμίτρι, ἂν καὶ ἀθῶος γιὰ τὸ φόνο τοῦ πατέρα του, τὴν ἐνοχὴ τῶν ἄλλων (Ἐπίλ., κεφ. 2), ἀλλὰ καὶ τὸν πόνο τῶν μικρῶν ἀθῶων παιδιῶν ποὺ βασανίζονται ἀπὸ τοὺς μεγάλους καὶ ποὺ γι' αὐτὰ θέλει νὰ ὑποφέρει ἐπίσης. Νὰ ὑποφέρει «γιὰ τὸ μικροῦτοικο... Γιὰ ὅλα τὰ μικρούτοικα...» (Δ: IX, 4). Ὅμως γι' αὐτὰ τὰ παιδιά ποὺ ἀγάπησε ὁ Ντιμίτρι, ὅπως καὶ ὁ Ἀλιόσα, ὁ μαθητὴς τοῦ στάρετς Ζωσιμά, μὲ τὸ στόμα τοῦ ὁποῖου μᾶς προτρέπει ὁ Ντοστογιέφσκι ν' ἀγαποῦμε τὰ παιδιά, θὰ κάνουμε ἰδιαίτερο λόγο στὸ ἐπόμενο ἄρθρο μας ποὺ θὰ εἶναι καὶ τὸ τελευταῖο.

Ὁ Ντιμίτρι Καραμάζοφ, κατὰ τὴ νύχτα τῆς πατροκτονίας, καθὼς βλέπει ἀνεβασμένους στὸ παράθυρο ἀπὸ τὸν κῆπο τοῦ σπιτιοῦ, τὸν πατέρα του, τὸν Φιόντορ Παύλοβιτς, μέσα στὸ δωμάτιό του.

ΑΓΙΟΙ

ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΟΣ

Οἱ φωτιστὲς τῶν Σλάβων

Τοῦ κ. Εὐαγγέλου Π. Λέκκου, Δ/ντοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας

Ο Κύριλλος (κοσμικὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος) γεννήθηκε τὸ 827 καὶ ὁ Μεθόδιος τὸ 815 ἀπὸ ἀξιωματοῦχο πατέρα (δρουγκάριο τοῦ στρατηγοῦ τοῦ «θέματος» Θεσσαλονίκης). Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα τους, ὁ λογοθέτης Θεόκλιτος ἀνέλαβε ὑπὸ τὴν κηδεμονία του τὸν Κύριλλο καὶ τὸν ἔστειλε στὴν Κ/πολη γιὰ σπουδὲς στὸ ἐκεῖ πανεπιστήμιο, ὅπου πιθανὸν εἶχε δάσκαλό του τὸν Μέγα Φώτιο. Ὁ Μεθόδιος διορίστηκε «διοικητὴς σλαβικῆς τινος ἡγεμονίας». Ἀργότερα τὰ δύο ἀδελφία πῆγαν στὴ Μονὴ τοῦ Ὀλύμπου, στὴ Βιθυνία, γιὰ νὰ μονάσουν.

Ὅταν ὁ Φώτιος ἀνῆλθε στὸν πατριαρχικὸ θρόνο, ἀνέθεσε στὸν Κύριλλο καὶ τὸ Μεθόδιο, τὸ 860, ἀποστολὴ κοντὰ στοὺς Χαζάρους (Κριμαία), γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὴ χριστιανικὴ πίστι ἀπὸ τὴν ἐπιβουλὴ τοῦ ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ μαμεθανισμοῦ. Ἐπιστρέφοντας, μετὰ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἀποστολῆς, ὁ Μεθόδιος ἔγινε ἡγούμενος τῆς Μονῆς Πολυχρονίου, ὁ δὲ Κύριλλος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας στὴν πατριαρχικὴ σχολὴ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἀλλὰ τὸ 862 ὁ ἡγεμόνας τῆς Μοραβίας Ραστισλάβος ζήτησε ἀπὸ τὴν ΚΠολη τὴν ἀποστολὴ ἱεραποστόλων, πρὸς διάδοση τῆς χριστιανικῆς

πίστις στὴ χώρα του, κινούμενος ἀπὸ πολιτικούς λόγους (ἀπόκρουση τῶν βλέψεων τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Φράγκων σὲ βάρος τῆς Μοραβίας, μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ Βυζαντίου). Ὁ αὐτοκράτορας καὶ ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης ἐπέλεξαν τοὺς δύο ἀδελφοὺς ποὺ ἦταν καὶ γνώστες τῆς σλαβικῆς γλώσσας. Ὁ Κύριλλος, μάλιστα, ἐμπνεύσθηκε καὶ τὸ γνωστὸ ὡς γλαγολιτικὸ ἀλφάβητο, καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Μεθοδίου καὶ τῶν μαθητῶν του μετέφρασε στὴ γλαγολιτικὴ τὴν Ἁγία

Γραφή καὶ τὰ λειτουργικὰ βιβλία. Ἔτσι οἱ δύο ἱεραπόστολοι ἔγιναν πρόξενοι ὄχι μόνο γιὰ τὴ θρησκευτικὴ, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτιστικὴ καὶ ἐθνικὴ ἀνάπτυξη καὶ αὐτοσυνειδησία τῶν Μοραβῶν. Παρὰ τὶς δυσχερεῖες στὸ ἔργο τους ἐκ μέρους τῶν δυτικῶν ἐπισκόπων τοῦ Regensburg καὶ τοῦ Passau, οἱ δύο ἀδελφοὶ σημείωναν ἐπιτυχίες ὄχι μόνο στὴ Μοραβία ἀλλὰ καὶ στὴν Παννονία, κλήθηκαν δὲ νὰ μεταβοῦν στὴ Ρώμη ἀπὸ τὸν πάπα Νικόλαο Α'. Ὅταν μέσω Βενετίας ἔφθασαν στὴ Ρώμη ὁ Νικόλαος εἶχε πεθάνει καὶ τοὺς δέχθηκε ὁ Ἀδριανὸς Β' ποὺ ἐπικύρωσε τὸ ἔργο τους καὶ δέχθηκε νὰ συνεχισθεῖ ἡ τέλεση τῆς θείας λειτουργίας στὴ σλαβικὴ (ἀντὶ τῆς λατινικῆς ποὺ ἦταν ὑποχρεωτικὴ στὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς τῆς Ρώμης). Ὄντας στὴ Ρώμη, ὁ Κύριλλος πέθανε (14.2.869)

“Ἀποστόλων τὸν ζῆλον ἐπιδειξάμενοι, ἐπὶ τὰς χώρας τῶν Σλάβων Εὐαγγελίου τὸ φῶς, διηργάσατε λαμπρῶς θεῖο κηρύγματι, Θεσσαλονίκης οἱ βλαστοὶ καὶ ἀστέρες φαινοί, Μεθόδιε σὺν Κυρίλλῳ, ἀυτάδελφοι θεηγόροι, Ἐκκλησιῶν ἡ σεμνοπρέπεια”.
(Ἀπολυτίκιον).

ἀφοῦ πρόλαβε νὰ γίνει μοναχός (ὅποτε πῆρε καὶ τὸ ὄνομα ἀντὶ τοῦ Κωνσταντῖνος) καὶ ἐτάφη στὴ βασιλικὴ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.

Ὁ Μεθόδιος συνέχισε τὸ μεγάλο ἔργο τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Σλάβων στὴν κεντροανατολικὴ Εὐρώπη. Εἶχε, ὅμως, νὰ ἀντιμετωπίσει τὶς ἀντιδράσεις τῶν Φράγκων καὶ δυτικῶν ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖοι ὅταν τοὺς δόθηκε εὐκαιρία, ἐξαιτίας ἀνατροπῆς τῶν πολιτικῶν ἰσορροπιῶν στὴν εὐρύτερη περιοχὴ, τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν καταδίκασαν, ἀφοῦ δὲ τὸν βασάνισαν τὸν ἔκλεισαν σὲ μοναστήρι τῆς Βαυαρίας. Τρία χρόνια μετὰ τὸν ἐλευθέρωσαν χάρις σὲ παρέμβαση τοῦ πάπα Ἰωάννου Η΄. Ἀφοῦ συνέχισε τὸ ἱεραποστολικό του ἔργο, ὁ Μεθόδιος κλήθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Βασίλειο Α΄ νὰ πάει στὴν ΚΠολη, ὅπου ἔγινε δεκτὸς μὲ ἐγκαρδιότητα. Ὁ ἴδιος πέθανε στίς 6.4884, ἀλλὰ οἱ μαθητές τους, ἀν καὶ κνηγίθηκαν ἀπὸ τὴ Μοραβία, λόγω τῶν διωγμῶν ἐκ μέρους τῶν Φράγκων, συνέχισαν τὸ ἔργο τους στὴ Βουλγαρία καὶ σιγὰ σιγὰ ὅλοι οἱ νότιοι Σλάβοι ἀσπάσθηκαν τὸ χριστιανισμό, ὁ ὁποῖος διαδόθηκε μέχρι τὴν Πολωνία, ἐνῶ κατὰ τὸν 11ο αἰῶνα ἀποτελέσει τὴν προϋπόθεση γιὰ ἐξάπλωσὴ του καὶ στὴ Ρωσία.

Ἡ γλαγολιτικὴ γραφὴ, ποὺ μετεξελίχθηκε στὴ γνωστὴ μας Κυρίλλεια γραφὴ, συντέλεσε στὴ γενικότερη ἀναγέννηση τοῦ σλαβικοῦ κόσμου.

Οἱ 9ος καὶ 10ος αἰῶνες ἀποτελοῦν τὴ χρυσὴ ἐποχὴ τῆς βυζαντινῆς ἱεραποστολῆς.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μυτιλήνης κ. Ἰάκωβος μεταφέρει τὴν ἱερὰν κάραν τοῦ ἁγίου Ραφαὴλ στὴν Ἀθήνα (Σεπτέμβριος 1999).

Ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ἐνώπιον τῆς ἱερᾶς κάρας τοῦ ἁγίου

Στοὺς συνέδρους τοῦ Συνεδρίου τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Θεολόγων (Ξενοδοχεῖο «Κάραβελ») τραγούδησε τραγούδια τῆς Παναγίας ἢ Μικτὴ Χορωδία «Ἑλληνορθόδοξη Παράδοση» τῆς ἐνορίας Ἁγίου Ἀθανασίου Πολυδρόσου - Χαλανδρίου ὑπὸ τὴ Διεύθυνσι τοῦ Αἰδεσιμολογιωτάτου Πρωτοπρεσβυτέρου π. Λάμπρου Ἀνδρεάκη.

Μετὰ τὸν ἁγιασμό γιὰ τὴν ἐναρξὶ τοῦ Μιχ. Βόδα Ἀθηνῶν διανέμει δῶρα στὰ παιδιὰ (Σεπτέ

(Φωτογραφίες: Χρ. Μπόνη)

φωτογραφικά στιγμιότυπα

Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλος

Σὲ ἐορταστικὴ ἐκδήλωσι τοῦ Δήμου Σαλαμίνας ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Χριστόδουλος μὲ τοὺς Σεβ. Μητροπολίτες Μεγάρων καὶ Σαλαμίνας κ. Βαρθολομαῖο, Λαρίσης καὶ Τυρνάβου κ. Ἰγνάτιο, τὸν πρωτοσύγκελλο τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Αἰδεσιμολογιώτατο Πρωτοπρεσβύτερο π. Θωμᾶ Συνοδινὸ καὶ ὁμάδα νεανίδων τοπικοῦ χορευτικοῦ συγκροτήματος μὲ τοπικὲς φορεσιῆς (Σεπτέμβριος 1999).

σχολικῆς χρονιάς σὲ σχολικὸν αὐτῶν κ. Χριστόδουλος

Ἄγιασμος γιὰ τὴν ἑναρξί τῆς νέας σχολικῆς χρονιάς στὰ Σεπόλια Ἀθηνῶν (Σεπτέμβριος 1999).

ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΑ

Τοῦ κ. Α.Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ,
Καθηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

Ἀτέλεστη ἢ συνειρμικὴ γραφή

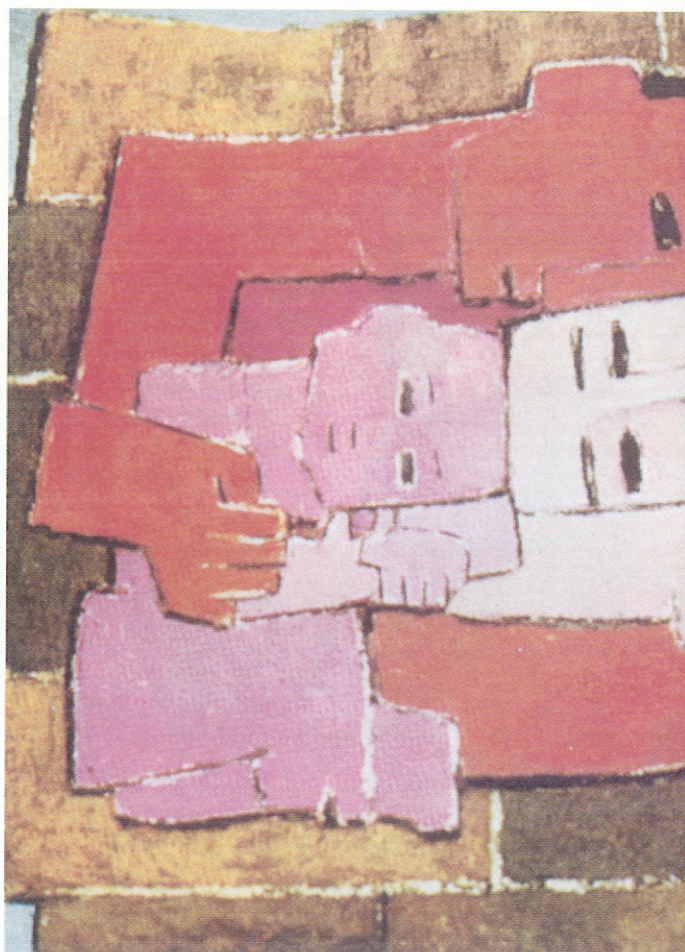
Εἶναι παράξενο τὸ αἶσθημα πὸν ἔχω ὅταν τελειώνω κάτι, ὅτι δὲν τελείωσε, δὲν ὀλοκληρώθηκε. Αὐτὸ εἶναι σωτήριο, γιατί σὲ ἐμποδίζει νὰ ἐφησυχάσεις καὶ μένει μέσα σου ἓνα χρέος, μιὰ ὀφειλή, ὅτι τέλος πάντων τὸ πράγμα ἔχει ἢ μπορεῖ νὰ ἔχει συνέχεια. Μένει πάντα ἓνα σύν ἢ πρόθεση παραμένει μόνιμη ἀριθμητικὴ σου πράξη.

Τὸ ἴδιο παθαίνω καὶ μὲ τὰ ἄρθρα μου. Ἀπὸ ἓνα πολυσυλλεκτικὰ συγκεντρωμένο ὑλικὸ ἀποτυπώνεται μόνον ἓνα μέρος, ἐνῶ καὶ τὴ στιγμή, πὸν κατέγραψες ἔστω κι αὐτὸ ὅπως μπόρεσες, ἐμφανίζεται καὶ κάτι ἄλλο πὸν θὰ ταίριαζε. Καὶ συλλογίζεσαι, τί κρίμα πὸν δὲν τὸ εἶχες ὅταν ἔπρεπε. Ξεθαρρῦεις ὅμως καὶ τολμᾷς καὶ τὸ βρίσκεις σὰ συνδετικὸ κρίκο μὲ τὰ προηγούμενα καὶ συνδέεις τότε τὸ παλιὸ μὲ τὸ καινούργιο.

Αὐτὲς οἱ ψηφίδες, πὸν βρίσκεις καὶ τὶς ταυριάζεις στὸ μωσαϊκὸ σου καὶ συμπληρώνεις τὴν εἰκόνα, δὲν εἶναι λίθοι, πλίνθοι καὶ κέραμοι ἀτάκτως ἐριμμένοι, ἀλλὰ στοιχειοθετοῦν μιὰ βελτιωμένη ἔκδοση.

Κάποτε ἔχεις τὴ διάθεση νὰ γράψεις ἓνα ἄρθρο συνειρμικά, ἔτσι ὅπως σοῦ ἔρχονται τὰ διάφορα ἐρεθίσματα καὶ καταγράφονται στὸ μυαλό σου καὶ προκαλοῦν τὸ ἄτομο ν' ἀνταποκριθεῖ στὸ ἐρέθισμα μὲ μιὰ ἀντίδραση συγχρόνων ἢ διαδοχικῶν συνειρμικῶν παραστάσεων. Εἶναι σὰν ὅλ' αὐτὰ νὰ συντηροῦνται καὶ τὴν κατάλληλη στιγμή ν' ἀναγνωρίζονται, ν' ἀναπλάθονται καὶ νὰ δημιουργεῖται μιὰ νέα σύνθεση μὲ τὰ νέα δεδομένα πὸν προσκῶνται ἐκείνη τὴ στιγμή. Αὐτὴ τὴ διαδικασία τῆς συγγραφῆς, σὲ ὦρα ἡσυχῆ, τὴν εἶχα ἐκφράσει «ποιητικὰ» μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

*Συνάζω θραύσματα τῆς μνήμης
θύμησης παλιές, ἀνεξίτηλες·
σκόρπια γραψίματα σὲ λησμονημένα τετράδια
πὸν χρόνια ὑφαίνονταν μέσα μου.
Τὰ παρασύρω σὲ ἐνότητες τῆς στιγμῆς·
τὸ ὅλο φανερόνεται πρωτότυπο
κι ἡ μαγικὴ εἰκόνα τοῦ μυαλοῦ
νά τη μπροστά μας ὀλόκληρη
στὸ τέλος γραμμῆς διακεκομμένης.*

Τò καινούργιο και ó γάμος

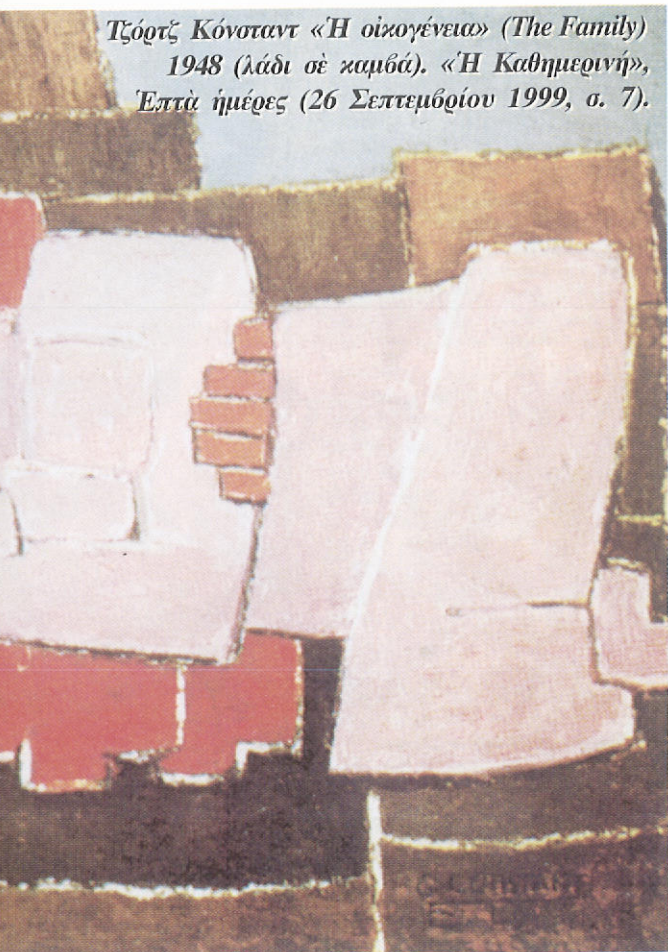
Σε μιὰ ζωὴ και ἓνα ἔργο ζωῆς ἀφιερωμένο στοὺ γάμο και τὴν οἰκογένεια πολλὰ εἶναι τὰ εὐρήματα και ἄλλα τόσα ἔχεις ἀποτυπώσει μέσα σου ἢ στα γραπτὰ σου. Πάντα ὅμως ἔρχονται νὰ προστεθοῦν και καινούργια γιατί αὐτὰ τὰ μεγέθη εἶναι ζωντανὰ και τὰ θιώνεις στὴν καθημερινότητά τους. Ἐφημερίδες, περιοδικὰ, βιβλία, συνέδρια, ἀνακοινώσεις, μᾶς βομβαρδίζουν καθημερινὰ μὲ πληροφορίες και γνώσεις γύρω ἀπ' ὅσα συμβαίνουν και ὅσα διαπιστώνονται. Εὐχάριστα, δυσάρεστα, ποσοτικά, ποιοτικά δεδομένα ἔρχονται στοὺ φῶς σὲ ὅλο τὸ εὖρος τῶν θεμάτων

ποὺ ἀπασχολοῦν ἢ ἀφοροῦν στοὺ γάμο και στὴν οἰκογένεια.

Πῶς γιὰ παράδειγμα ἐξελίσσεται ἡ δημογραφικὴ πορεία τοῦ κόσμου, τῆς Εὐρώπης και τῆς Ἑλλάδος και ποιές εἶναι οἱ συνέπειες τῆς αὐξήσεως ἢ τῆς μειώσεως τοῦ πληθυσμοῦ στὴν οικονομία, στὴν ἀνάπτυξη, στὴν ἐκπαίδευση, στὸν πολιτισμὸ, στὴν ἄμυνα¹; Ἐλλοτε πληροφοροῦμεθα γιὰ τὶς στάσεις τῶν νέων και τὶς τοποθετήσεις τους ὡς πρὸς τὰ δεσμὰ τοῦ γάμου, τὴν ἐκλογή συντρόφου, τὴ συζυγικὴ πίστη, τὴν ἐπιλογή τοῦ θρησκευτικοῦ ἢ πολιτικοῦ γάμου². Οἱ πληροφορίες ποὺ συγκεντρώνονται ἀπὸ ἔρευνες πολλὲς φορὲς ἀνατρέπουν παγιωμένες ιδέες ποὺ κυκλοφοροῦν και θέλουν νὰ τροχοδρομοῦν καταστάσεις.

Ἔτσι, ἐνάντια σὲ στερεότυπες ἀπόψεις ποὺ εἶχαν διατυπωθεῖ ἀπὸ Γάλλους κοινωνιολόγους στὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ '80 ὅτι «ὁ γάμος τελείωσε» και ὅτι μόνο τὸ 10% τῶν Γάλλων θὰ συνέχιζε νὰ παντρευόταν και αὐτὸ γιὰ λόγους θρησκευτικούς, σήμερα τὸ 86% τῶν ζευγαριῶν στὴ Γαλλία εἶναι παντρεμένα. Μάλιστα ὅταν ρωτήθηκαν ποιὰ θεωροῦν ὡς ἰδεώδη μορφή ζωῆς, 9 στα 10 ζευγάρια ἀπάντησαν: τὸ ζευγάρι μὲ παιδιὰ. Γιὰ τὴν ἄποψη ὅτι ἡ μονογενεϊκὴ οἰκογένεια τείνει νὰ γενικευθεῖ, τὰ στοιχεῖα τῆς ἔρευνας δείχνουν ὅτι αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ οἰκογένεια δὲν ἐκπροσωπεῖ παρὰ μόνο τὸ 7% τῶν περιπτώσεων. Ὡς πρὸς τὴν ἀντίληψη ὅτι τὰ ζεύγη τῶν ὁμοφυλοφίλων αὐξάνουν, ἡ ἔρευνα ἔδειξε ὅτι κάτι τέτοιο δὲν ἰσχύει γιὰτι λιγότερο

Τζόρτζ Κόνσταντ «Ἡ οἰκογένεια» (The Family) 1948 (λάδι σὲ καμβά). «Ἡ Καθημερινή», Ἑπτὰ ἡμέρες (26 Σεπτεμβρίου 1999, σ. 7).

1. Βλ. στοιχεῖα στὴ φετινὴ ἔκθεση τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ο.Η.Ε. γιὰ τὸν πληθυσμὸ («Ἡ Καθημερινή», 23 Σεπτεμβρίου 1999, σ. 3).

2. Σὲ ἄρθρο τῆς Ἑλενας Καρανάση, «Ναὶ» στα δεσμὰ τοῦ γάμου λένε πάλι οἱ νέοι («Ἡ Καθημερινή», 22 Αὐγούστου 1999, σ. 18).

από ποσοστό 1% στον συνολικό αριθμό ζευγών ζει σε ένα τέτοιο δεσμό. Όποσδήποτε πολλά πράγματα αλλάζουν· η οικογένεια δεν ταυτίζεται αναγκαστικά με το γάμο, οι πολύτεχνες οικογένειες δεν είναι τόσο συνήθεις, οι γυναίκες εργάζονται όλο και πιο πολύ³.

Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε περισσότερα στοιχεία για πολλούς τομείς του οικογενειακού βίου στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Δεν είναι αυτός ο σκοπός του παρόντος άρθρου. Πιο συγκεκριμένα θέλει να δείξει την ποικιλία των έρεθισμάτων που κατακλύζουν καθημερινά τον άνθρωπο σε θέματα γάμου και οικογένειας, τα οποία τελικά μπορούν από στιγμιότυπα φωτογραφικά να γίνουν ποιμαντικά έρεθίσματα για ανάληψη ποιμαντικών πρωτοβουλιών. Τα έρεθίσματα είναι πολλά και ποικίλα. "Ας αναφέρουμε μερικά.

Έπικαιρα παραδείγματα

Είδεχθι έγκλήματα που μέλη οικογενειών διαπράττουν έναντι άλλων μελών. Πατέρες που διάζουν ή και σκοτώνουν τα ίδια τους τα παιδιά. Μητέρες που αυτοκτονούν παρασύροντας στον θάνατο τα παιδιά τους. Αδέλφια –μειράκια– που πρωτοστατούν στον διασμό της αδελφούλας τους με φίλους του σχολείου.

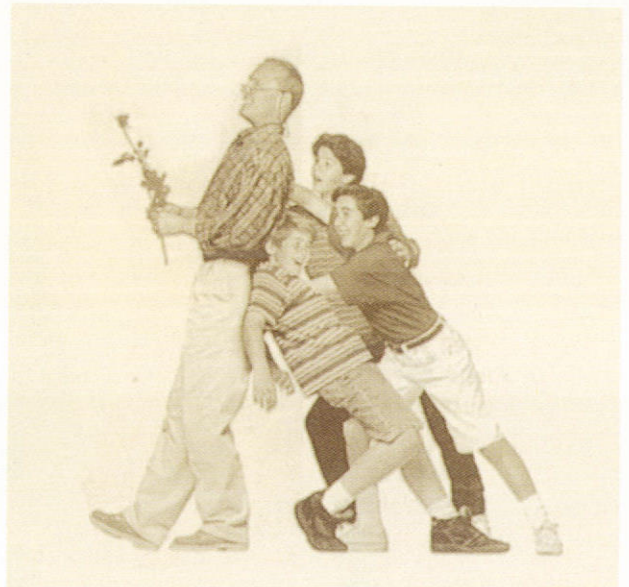
Δεν υπάρχουν μόνο αυτές οι σκηνές. Είναι και άλλες που περιγράφουν την όδυνη του αποχωρισμού και του θανάτου άγνωστων αλλά και έπωνύμων που δίνουν τον τελευταίο άσπασμό στα αγαπημένα τους πρόσωπα. Πώς να τους παρηγορήσεις;

Στις φωτογραφίες στέκονται πάλι τραγικές φιγούρες πατέρων που αντιμετωπίζουν το μέλλον της οικογένειάς τους με φρίκη, χτυπημένοι από την ανεργία και τη φτώχεια.

Δίπλα όμως σ' όλες αυτές τις σκηνές βλέπεις, ακόμα και στις σκηνές που έστησε ο τελευταίος σεισμός, να στήνονται χοροί με τραγούδια γάμου για να γιορτάσουν την απόφαση δύο νέων

ανθρώπων ν' αρχίσουν τη νέα τους ζωή έστω και υπό συνθήκες «σκηνοπηγίας». Βλέπετε, η ζωή συνεχίζεται και πολλοί μπορεί να υποστηρίξουν αργότερα αυτό που διαλαλούσε το παλιό δίστιχο «στης ακρίβειας τον καιρό επαντρεύτηκα κι εγώ»... Πολλά είναι άλλωστε τα κρούσματα για αίσχροκέρδεια στα ένοικια των διαμερισμάτων μετά το σεισμό της έβδομης Σεπτεμβρίου.

Όλα όμως αυτά δεν πρέπει να παραμείνουν σε επίπεδο επικαιρότητας, μεταδόσεως πληροφοριών, μάχης των έντυπώσεων. Η πληροφορία όφειλει να αποσκοπεί στην συγκρότηση ενός σώματος ακριβών γνώσεων που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη συνέχεια με σοφία και ιδιαιτέρα με ποιμαντική σοφία για να μπορούν να μεταστοιχειωθούν σε ποιμαντική ζωής, για να ζήσει ο γάμος και η οικογένεια ως μυστήριο αγάπης και μικρή Έκκλησία. Η ποιμαίνουσα Έκκλησία μπορεί και όφειλει να συγκεντρώσει όλα αυτά τα στοιχεία, να τα συγκροτήσει σε σώμα και να τα ενεργοποιήσει κατάλληλα. Η Ποιμαντική είναι σαν την Ποίηση. Και καθώς υποστηρίζει ο ποιητής «ή ποίηση δεν εκφράζει· ή ποίηση ποιεί» (Γ. Θέμελης). "Αλλωστε έχουμε ήδη μιλήσει για την Ποιμαντική ως ποιητική ζωής⁴.

3. Τα πιο πάνω στοιχεία που αφορούν στη Γαλλία προέρχονται από αποκλειστική δημοσκόπηση που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Ça n' intéresse» στο τεύχος του Μαΐου 1999, σ. 86-92: Nouveaux portraits de famille.

4. Α.Μ. Σταυροπούλου, *Επιστήμη και τέχνη της Ποιμαντικής*, Αθήνα, εκδ. Αρμός, 1997, σ. 10.

Ἡ ὀρθόδοξη ζωγραφικὴ τέχνη κατὰ τὴν πρωτοχριστιανικὴν ἔποχὴν

Τοῦ κ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΖΑΡΚΑΔΑ, Συντηρητῆ Ἔργων Τέχνης

Ἡ τοιχογραφία ὡς εἶδος ζωγραφικῆς στὴν πρωτοχριστιανικὴ ἔποχὴ καὶ στὸ Βυζάντιο, εἶχε σημαίνουσα θέσιν στὴν εἰκαστικὴ θεώρηση τοῦ θεολογικοῦ σύμπαντος.

Λίγες τοιχογραφίες πού σώθηκαν ἀπὸ τὴν πρώην βυζαντινὴ περίοδο (324-642) διεσπαρμένες στὴν περιφέρεια καὶ σὲ περιοχὲς ἀκτινοβολίας τοῦ Βυζαντίου, καταγράφουν σταθμούς στὴ διαμόρφωση τῆς μνημειακῆς ζωγραφικῆς.

Ἀνασκαφὲς πού ἔγιναν στὴ Μεσοποταμία, στὴ Μ. Ἀσία καὶ ἀλλοῦ, ἀποκάλυψαν ὅτι ἡ ζωγραφικὴ τῶν μεγάλων ἐπιφανειῶν καὶ στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴ Ρώμῃ, εἶχαν ἐκτενὴ χρῆση στὴν διακόσμηση τῶν κατακομβῶν καὶ τῶν εὐκτηρίων οἴκων, διαμορφώνοντας ἐνεργὰ τὴν χριστιανικὴ τέχνη.

Εἶναι οἱ πρῶτοι αἰῶνες ὅπου οἱ διωγμοὶ ἐπιβάλλουν στὴν Ἐκκλησία νὰ εἶναι προσεκτικὴ καὶ ἡ εἰκονογραφία τῶν συμβόλων ἐξυπηρετεῖ ἄριστα τὴν σκοπιμότητα αὐτή.

Στὴ ζωγραφικὴ τῶν κατακομβῶν οἱ πρῶτες χριστιανικὲς καλλιτεχνικὲς ἀπόπειρες εἶναι ἀπὸ θέματα τῆς χριστιανικῆς κατῆκσης, καθὼς καὶ ἕνα σύνολο ἀπὸ μοτίβα ὅπως ψάρια, ππινά, ἄσθη, μάσκες. Ἐπίσης συναντᾶ κανεὶς τὸν ἀμνὸ καὶ τὴν ἄμπελο, κατεξοχὴν συμβολισμὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν ἄγκυρα πού συμβολίζει τὴν ἀνίκητη ἐλπίδα τοῦ χριστιανοῦ, καθὼς συχνὲς εἶναι καὶ οἱ ἀπεικονίσεις τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας πού συμβολίζονται ἄλλοτε μὲ ἕνα δεῖπνο, ἄλλοτε μὲ ἕνα καλάθι μὲ ἄρτους καὶ ἕνα ψάρι, ὅπως καὶ ἄλλες εὐαγγελικὲς καὶ βιβλικὲς σκηνές.

Οἱ καλλιτέχνες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἐμπνέονται ἀπὸ τὸ γενικὸ κλίμα πού ἔχει νὰ κάνει μὲ τὸ εἰδωλολατρικὸ ἑλληνικὸ αἰσθητικὸ ἰδεῶδες καὶ ἀπὸ μορφολογικὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως στοιχεῖα σημαντικὰ - ἰουδαϊκά, περσικὰ καὶ συριακά, σὲ ποικίλες ἀναλογίες, καθὼς ἡ χριστιανικὴ τέχνη γεννήθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε μέσα στὸν ἀνατολικὸ μεσογειακὸ

κῶρο. Αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ὅμως ἐνώθηκαν, παρὰ τὴ διαφορετικὴ προέλευσή τους, σὲ ἕναν ἐνιαῖο τρόπο ἔκφρασης, μοναδικὸ καὶ πρωτότυπο, ἀποδίδοντας ἕνα τελείως διαφορετικὸ ἐσωτερικὸ περιεχόμενο. Οἱ μορφὲς καὶ τὰ σχήματα μεταβάλλονται σὲ σύμβολα πού «μιλοῦν» στοὺς πιστοὺς γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς καὶ γιὰ τὴν δύναμη τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Ὁ Σωτὴρ καὶ τὰ γεγονότα τοῦ βίου του, ἡ Θεοτόκος, οἱ Ἅγιοι καὶ οἱ Μάρτυρες τῆς Πίστεως, ἀπλὰ στὴν ἀρχή, θὰ ἐξελιχθοῦν ἀργότερα σὲ ἱστορικὲς σκηνές, γιὰ νὰ καταλήξουν στὴς πλούσιες συνθέσεις τῶν τελευταίων βυζαντινῶν χρόνων.

Μὲ αὐτὸ τὸ τρόπο ἡ σχέση ἀνάμεσα στὴς ζωγραφικὲς παραστάσεις καὶ στὰ λειτουργικὰ-ἐκκλησιαστικὰ κείμενα εἶναι στενότερη.

Ὁ λόγος τοῦ Εὐαγγελίου, τὰ ἀναγνώσματα καὶ οἱ ὕμνοι τῆς λειτουργίας θὰ πάρουν διδακτικὴ ὑπόσταση ἐμβαθύνοντας στὴν ἐλπίδα τοῦ μέλλοντος κόσμου. Ἡ εἰκονογραφικὴ ἀνάπτυξη τῆς τοιχογραφίας μὲ φιλόκαλη διάθεση θὰ συμβάλει στὴ προσέγγιση τοῦ ὑπερβατικοῦ καὶ θὰ ἀναπτύξει πολὺπλοκα θεολογικὰ νοήματα δίνοντας ἀπλὲς καὶ εὐνόητες στὰ ἐρωτήματα ἀπαντήσεις πίστεως, εὐλάβειας καὶ λατρείας.

Οἱ ἀνάγκες λοιπὸν τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν πρωτοχριστιανικὴ ἔποχὴ καὶ οἱ βαθύτεροι γενικὰ σκοποὶ τῆς Ἐκκλησίας, καθόρισαν εἰδικότερα τὸ περιεχόμενο τῆς εἰκονογραφίας γιὰ νὰ διακηρύξει τοὺς πνευματικὸς σκοποὺς τῆς καὶ νὰ θεμελιώσῃ τὴ νέα πίστη.

Μετά, ὅταν ὁ χριστιανισμὸς θὰ θριαμβεύσει, ἡ Ἐκκλησία θὰ θελήσῃ νὰ ἐκφράσῃ τὸ ἱστορικὸ της γίνεσθαι καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἀπὸ συμβολικὴ, θὰ καταστῇ ἱστορικὴ εἰκονογραφία, προβάλλοντας τὸ ἱστορικὸ περιεχόμενο τῆς Πίστεώς μας.

Ὁ Καλὸς Ποιμὴν:

Νωπογραφία, μέσα 3ου αἰώνα. Διάμ. 78 ἐκ.

Ὁροφή τοῦ θαλάμου τοῦ Βελατίου,

Κατακόμβη τῆς Πρισίλλας, Ρώμη.

Τὸ θέμα τοῦ Καλοῦ Ποιμένος πού μεταφέρει ἕνα ἀρνὶ ἐπανερχεται συχνότατα στὴν παλαιοχριστιανικὴ τέχνη.

Ο παπα-Κώστας από τὰ Πιτσιναίικα

Τῆς κ. Λίτσας Ι. Χατζηφώτη

Τὰ Πιτσιναίικα εἶναι ἓνα μικρό, ἄσημο χωριό τῆς Ναυπακτίας, ὄχι πολύ μακριά ἀπὸ τὴν πανέμορφη καὶ ἱστορική Ναύπακτο. Φτωχὸς τόπος, λίγοι ἄνθρωποι, σπάνια περνοῦν ξένοι ἀπ' ἐκεῖ. Τὸ χωριό εἶχε ἓνα μικρὸ ναό, τὴν Ἁγία Παρασκευή. Πρὶν ἀπὸ δεκαπέντε περίπου χρόνια δὲν εἶχε παπά. Μεγάλα τὰ προβλήματα γιὰ τὸν ἐκάστοτε μητροπολίτη. Δὲν λείπουν μόνον οἱ κάτοικοι ἀπ' τὰ χωριά, δύσκολο νὰ βρεῖς καὶ κληρικούς νὰ καλυφθοῦν τὰ κενά.

Τότε περίπου ἓνας ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ, χτίστης τὸ ἐπάγγελμα, ποὺ τακτοποίησε ὅλες τὶς οἰκογενειακὲς ὑποχρεώσεις του καὶ πάντρεψε τὰ παιδιά του, ἀποφάσισε νὰ ἱερωθεῖ. Παλιὸς καημὸς ποὺ τὸ ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς νὰ γίνῃ πραγματικότητα. Ἄνθρωπος ἀπλός, μειλίχιος, προσηγής, πρόθυμος καὶ ἀφοσιωμένος μὲ ξεκάθαρη βούληση καὶ χωρὶς ἀπαιτήσεις. Νὰ προσφέρει μόνον ἤθελε. Ἔγινε, λοιπόν, παπάς. Ἐλαμψε ἡ μορφή του. Δίπλα του ἡ λεπτοκαμωμένη παπαδιά του, σεμνὴ κι ὑπομονετικὴ, χαμογελοῦσε κι ἐλαμπαν τὰ γαλανά της μάτια ἀπὸ τὴ χαρά.

Ὁ παπα-Κώστας ὁ Σούρλας, ἔτσι λεγόταν, ἀνέλαβε δραστήρια τὴν ἐνορία τοῦ χωριοῦ του, μὰ ταυτόχρονα βάλθηκε νὰ χτίσῃ καὶ μιὰν ἀκόμα ἐκκλησιά σὲ δικό του οἰκόπεδο γιὰ νὰ τὴν ἀφιερῶσιν στὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Θεολόγο. Κατὰ εὐλογημένη σύμπτωση τὸ θεμέλιο λίθο ἔβαλε ὁ μακαριστὸς Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυρὸς Σεραφεῖμ, ποὺ λάβαινε μέρος στὶς γιορτὲς γιὰ τὸ ἔτος Δαμασκηνοῦ στὴ Ναύπακτο. Παράλληλα δὲν ἔλειπε ἀπὸ τὸ πλευρὸ τοῦ Δεσπότη του. Σὲ χαρὰ καὶ σὲ λύπη τοῦ παραστεκόταν χωρὶς στιγμή νὰ κουραστεῖ. Μὰ πιὸ πολύ δὲν ἄφησε τὸ μυστήρι του. Ὅπου γίνονταν ἐπισκευές, οἰκοδομές κι ἄλλες ἐργασίες σὲ μοναστήρια καὶ ναοὺς τῆς Μητρόπολης, ὁ παπα-Κώστας πρῶτος, ἀγόγγυστα.

Τὸν ἔκτισε τὸ ναὸ μὲ χίλια βάσανα καὶ χίλια παρακάλια, καθὼς τὰ δικά του χρήματα δὲν ἔφταναν. Τὸν τελείωσε. Τὸν ἀκουγες νὰ μιλάει γιὰ τὸ ἔργο του μ' ἓνα ἀθῶο καμάρι καὶ τὸ πρόσωπό του ἀστραποβολοῦσε. Βέβαια, τὸν πονοῦσε ἡ μέση τὰ 2-3 τελευταῖα χρόνια κι οἱ πόνοι θεριεύανε ἀντὶ νὰ λιγοστεύουν, μὰ ὁ παπα-Κώστας εἶχε δουλειές. Πότε στὴ Θεσσαλονίκη ἔτρεχε γιὰ κεραμίδια, πότε στὰ Γιάννενα γιὰ μάρμαρα καὶ πάντα κατάφερνε νὰ βρίσκεται καὶ στὸ πλευρὸ τοῦ Δεσπότη του στὴ φτωχικὴ καὶ μικρὴ Μητρόπολη μὲ τὶς μεγάλες ἀνάγκες καὶ τὸν γλισχρο προϋπολογισμό.

Δὲν πρόλαβε νὰ τὸν χαρεῖ τὸ ναὸ ποὺ μ' ὄλη τὴν ὑπαρξή του ὄρθωσε ὁ παπα-Κώστας ὁ Σούρλας. Τὸν νίκησε ὁ καρκίνος. Τὸν κλάψαμε οἱ λίγοι ποὺ γνωρίζαμε τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἀφοσίωσή του στὴν Ἐκκλησία μας καὶ τὸ Δεσπότη του.

Πέρασαν δυό-τρία χρόνια. Ὁ Δεσπότης μετατέθηκε σ' ἄλλη Μητρόπολη. Μιά μέρα βρέθηκε στὴ Ναύπακτο.

Χωρὶς νὰ πεῖ σὲ κανέναν τίποτε ξεκίνησε νὰ πάει στὰ Πιτσιναίικα νὰ κάνει τρισάγιο στὸν τάφο τοῦ παπα-Κώστα. Μεσημέρι προχωρημένο φτάνει στὸ χωριό καὶ βρίσκει τὸν κόσμο συγκεντρωμένο. Ρωτᾷ τί συμβαίνει καὶ τοῦ ἀπαντοῦν πὼς τὸν περίμεναν. Κατάπληκτος ἐκεῖνος ἀναρωτιέται πὼς τὸ ἤξεραν ἀφοῦ ἐκεῖνη τὴ στιγμή τὸ εἶχε ἀποφασίσει. Ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος καὶ ἡ παπαδιά του μαρτύρησαν μὲ δάκρυα στὰ μάτια πὼς εἶχαν δεῖ τὸν παπούλη στὸν ὕπνο τους νὰ τοὺς λέει πὼς τὴ συγκεκριμένη ἡμέρα καὶ ὥρα ὁ Δεσπότης θὰ πάει νὰ τὸν ἐπισκεφθεῖ. Σὲ μιὰ ἐποχὴ στεγνὴ καὶ ἀνυδρὴ πνευματικά, ποὺ τῆς λείπει ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀνθρωπιά, ἄς μοῦ ἐπιτρέψει ὁ παπα-Κώστας ὁ Σούρλας ἀπ' ἐκεῖ ποὺ βρίσκεται νὰ τὸν θυμάμαι μὲ νοσταλγία καὶ νὰ ζητῶ τὴ μεσιτεία του γιὰ ὅλους μας...

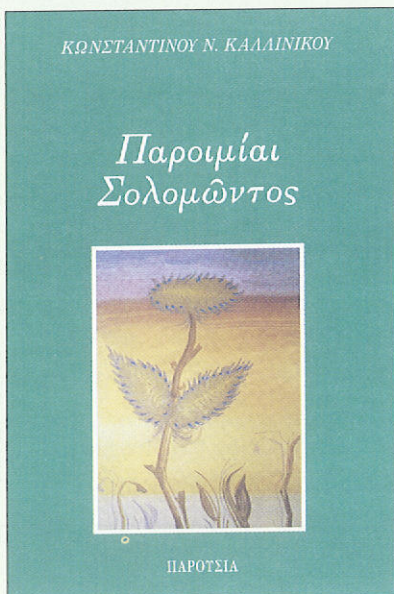
Ὁ μακαριστὸς Ἀρχιεπίσκοπος Σεραφεῖμ καταθέτει τὸν θεμέλιο λίθο τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὰ Πιτσιναίικα. Διακρίνονται ὁ τότε Σεβ. Μητροπολίτης Ναυπάκτου κ. Ἀλέξανδρος καὶ δεξιὰ ὁ ἀείμνηστος παπα-Κώστας Σούρλας.

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ν.
ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ

Παροιμιαί Σολομώντος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑ
ΑΘΗΝΑ 1998, ΣΕΛ. 224
ISBN 960-7956-20-6

Παροιμιῶν τὸ ἀνάγνωσμα. Ἔτσι εἶναι γνωστὲς οἱ ἀναγινωσκόμενες περικοπὲς τοῦ ὁμώνυμου βιβλίου τῆς Π. Διαθήκης κατὰ τὶς λειτουργικὲς συνάξεις. Τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου εἶναι ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον, καὶ ὄχι μόνο στοὺς πιστοὺς, ἀφοῦ πολλοὶ στίχοι του ἔχουν περάσει στὸ καθημερινό μας λεξιλόγιο ὡς γνωμικὰ ἢ σοφὲς ρήσεις.

Συγγραφέας τοῦ πρόσφατα ἐπανακυκλοφορηθέντος βιβλίου εἶναι ὁ ἀείμνητος Πρωτοπρεσβύτερος Κωνσταντῖνος Ν. Καλλινίκος (1870-

1940). Ὑπῆρξε λόγιος θεολόγος, Μέγας Οἰκονόμος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ δοκιμότητος συγγραφέας. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα του κυκλοφοροῦν μέχρι σήμερα, καθιερωμένα ὡς κλασικὰ συγγράμματα, ὅπως λ.χ. ἡ *Τερά Κατήχησις* (ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία).

Τὸ παρὸν βιβλίον του, *Παροιμιαί Σολομώντος*, ὡς ἐρμηνευτικὸ ἔργο ἀνήκει στὶς μελέτες τοῦ ἱεροῦ βιβλίου τῶν Παροιμιῶν. Ἡ δομὴ τοῦ περιεχομένου εἶναι διμερής: Τὸ Α' μέρος καλύπτουν τὰ «Προλεγόμενα», καὶ ἀκολουθεῖ στὸ Β' μέρος τὸ κείμενο.

Τὰ «Προλεγόμενα» (σσ. 7-99) εἶναι μιὰ ἐκτενὴς, ἀναλυτικὴ καὶ πολὺπλευρὴ εἰσαγωγή στὶς Παροιμίες. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑννέα κεφάλαια καὶ ἐξετάζει διάφορα θέματα. Ἀρχίζει μὲ τὰ γενικὰ γιὰ τὸν ὄρο παροιμία, καὶ προχωροῦν στὴν παροιμιᾶκὴ παραγωγή τῶν Ἑβραίων στὴ συνέχεια ἐξετάζει τὸ παροιμιᾶκὸ ἔργο τοῦ Σολομώντα, τὶς συλλογὲς του καὶ τὰ διάφορα σχήματα τοῦ ποιητικοῦ λόγου του.

Τὸ δ' κεφ. πραγματεύεται τὴν ἰδεολογία τοῦ βιβλίου, ὅπου ὁ συγγραφέας τονίζει: «Ἡ ἡμετέρα συγγραφή κυρίως καὶ ἐξόχως εἶναι πρακτικὸς ἠθικὸς κώδιξ, οἱ δὲ τρόποι τοῦ ὀρθῶς συμπεριφέρεσθαι καὶ μετὰ λόγου ζῆν πρὸς στερέωσιν ἀσφαλτοῦς καὶ εἰρηνικῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως ἀποτελοῦσι τὸν καθ' αὐτὸ σκοπὸν τῆς».

Ἡ θέση αὐτὴ μᾶς θυμίζει τὴν ἀντίστοιχὴ τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος παρατηρεῖ γιὰ τὸ θέμα: «Ἡ μὲν γὰρ Παροιμία (δηλ. οἱ Παροιμίες Σολομώντα) παιδευσίς ἐστὶν ἠθῶν, καὶ παθῶν ἐπανάρθωσις, καὶ ὅλως διδασκαλία βίου, πικρὰς τὰς ὑποθήκας περιέχουσα τῶν πρακτέ-

ων» (PG, τόμ. 31, στ. 388Α).

Ἀπὸ τὸ ε' μέχρι τὸ θ' κεφ. ἐξετάζονται ἰδιαίτερα εἰσαγωγικὰ θέματα, ὅπως ἡ γνησιότητα τοῦ βιβλίου, οἱ ἀντιρρήσεις τῶν κριτικῶν, ἡ θέση του στὸν κανόνα (ἑβραϊκὸ καὶ χριστιανικὸ), ἡ σχέση τοῦ κειμένου τῶν Ἑβδομήκοντα (Ο') μὲ τὸ μασωριτικὸ, καὶ τέλος οἱ ἐκδόσεις τοῦ κειμένου καὶ βοηθημάτων (βιβλιογραφία).

**Μακάριος ἄνθρωπος,
ὃς εὔρε σοφίαν
καὶ θνητός,
ὃς εἶδε φρόνησιν.**

(Παρ. 3, 13)

Τὸ Β' μέρος τοῦ βιβλίου (σσ. 101-215) περιέχει ἀντικριστὰ ἀνὰ κεφάλαιο καὶ στίχο τὸ κείμενο τῶν Παροιμιῶν: δηλαδὴ στὸ verso (ἀριστερὰ) ἀναγράφεται ἡ μετάφραση τῶν Ο' (καθιερωμένο ὡς ἐκκλησιαστικὸ κείμενο), καὶ στὸ recto (δεξιὰ) ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ ἑβραϊκοῦ (τοῦ ἀποκαλουμένου μασωριτικοῦ), σὲ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς λόγιας ἑλληνικῆς.

Ἡ ὅλη ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου εἶναι ἄρτια. Τὸ τετράχρωμο ἐξώφυλλο κοσμεῖται μὲ λεπτομερεια ἀπὸ ἔργο τοῦ εἰκονογράφου Νικ. Χούτου. Τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα εἶναι ὅμοια μὲ ἐκεῖνα τῆς πρώτης στοιχειοθεσίας, ἀφοῦ τὸ βιβλίον ἀποτελεῖ ἀνατύπωση τῆς Α' ἐκδόσεως (Ἀλεξάνδρεια: Πατριαρχικὸν Τυπογραφεῖον, 1932).

ΚΩΝΣΤ. Π. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΙΕΡΑ ΑΜΦΙΑ

Τὸ ἱερατικὸ ἔνδυμα

Τῆς κ. ΕΥΦΗΜΙΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες πραγματοποιήθηκε στὴν πόλη τῶν Ἀθηνῶν μιὰ πρωτότυπη καὶ πολὺ σημαντικὴ Ἐκθεση, μὲ θέμα «ΑΜΦΙΑ: ΤΟ ΕΝΔΥΜΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ». Σὲ μιὰ ἐποχὴ πού οἱ περισσότεροὶ ὀμιλοῦν γιὰ τὴν παγκοσμιοποίησι καὶ ἢ σκέψη τους προσηλώνεται στὸν οἰκονομικὸ ὀρθολογισμό, στὸ νεοκλασικὸ ἀρχοντικὸ τῆς λεωφόρου Βασ. Σοφίας, στὸν ἐκθεσιακὸ χῶρο τοῦ Μουσείου Μπενάκη, ὑλοποιήθηκε ἡ Ἐκθεση ἐκκλησιαστικῶν ἐνδυμάτων, πού διήρκεσε ἀπὸ τὴν 1η μέχρι τὴν 30ῆ Σεπτεμβρίου. Αὐτὴ ὀργανώθηκε ἀπὸ τὸ Πελοποννησιακὸ Λαογραφικὸ Ἴδρυμα μὲ τὴ συμμετοχὴ τεσσάρων μουσείων.

Ὁ ἐπισκέπτης εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ δεῖ ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ θαυμάσει 109 ἐκθέματα ὑψηλῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης, πού περιελάμβαναν ἐνδυματολογικοὺς τύπους τῶν ὀρθόδοξων ἱερατικῶν ἀμφίων μαζί μὲ ἐπιλεγμένους μεταβυζαντινὲς εἰκόνες. Οἱ καταποτιστικὲς λεζάντες τῶν ἐκθεμάτων, οἱ ἐξηγηματικοὶ ἀναρτημένοι πίνακες, καθὼς κι ὁ ἐπιμελημένος ἐντυπος κατάλογος-ὀδηγός, ἔκαναν τὴν Ἐκθεση πολὺ ἐνδιαφέρουσα καὶ πρόσφορη γιὰ μελέτη καὶ παρατήρησι τῶν ἐκθεμάτων. Καὶ τὸ σπουδαιότερο εἶναι ὅτι γιὰ πρώτη φορὰ ἐγινε Ἐκθεση μὲ παρόμοιο θέμα στὴν Ἑλλάδα.

Τὸ πρῶτο ἀπὸ τὰ δύο κείμενα πού περιέχονται στὴ σχετικὴ ἔκδοσι, ἔχει τίτλο *Τὰ ἱερατικὰ ἄμφια τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας*, καὶ τὸ ὑπογράφει ὁ ἐρευνητὴς κι ἐπιμελητὴς Βασίλης Ζηδιανάκης. Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα τονίζει καὶ τὰ ἑξῆς: «Ὁ ὅρος *ἄμφια* συναντᾶται στοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς καὶ δηλώνει ὀποιαδήποτε πολὺτιμα καὶ λαμπρὰ ἐνδύματα. Ἀργότερα χαρακτηρίζει μόνο τὰ ἐνδύματα τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν κληρικῶν καὶ στὴ μεταβυζαντινὴ ἐποχὴ μόνο τὰ ἐνδύματα τῶν τελευταίων. Μὲ τὸν ὅρο ὅμως αὐτὸ δηλώνονται στὰ Εὐχολόγια καὶ τὰ καλύμματα τῆς Ἁγίας Τραπέζης καὶ γενικὰ τὰ διακοσμητικὰ πέπλα καὶ παραπετάματα πού χρησιμοποιοῦνται στὸν στολισμὸ τοῦ ναοῦ»¹.

Στὴ συνέχεια, ἡ ἐπιμελήτρια τῆς Ἐκθεσεως καὶ τῆς ἔκδοσεως Ἄννα Μπαλλιὰν ἀναφέρεται στὰ *Μεταξωτὰ καὶ χρυσοποίκιλτα ἱερατικὰ ἐνδύματα*, σημειώνοντας καὶ τὰ ἑξῆς: «Τὸ ἱερατικὸ ἔνδυμα εἶναι περισσότερο γνωστὸ γιὰ τὸν ἀργυροχρυσοκέντητο διάκοσμο καὶ τὴν πλούσια εἰκονογραφία του, πού ἀποτελοῦν ἕναν ξεχωριστὸ κλάδο στὴ μελέτη τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς τέχνης. Ἡ ἰδιαίτερη ἀνάπτυξι τῆς ἐκκλησιαστικῆς χρυσοκεντητικῆς συμβαδίζει μὲ τὴν παρακμὴ τῆς βιοτεχνικῆς παραγωγῆς μεταξωτῶν καὶ τὴν αὐξανόμενι ζήτησι σύνθετων λειτουργικῶν ἀπεικονίσεων, πού παρατηροῦνται τὴν περίοδο τῶν Παλαιολόγων. Ἡ συνέχεια καὶ ἡ ἐξέλιξι τῆς βυζαντινῆς παράδοσε καὶ εἰκονογραφίας εἶναι φανερὴ στὰ ἐκκλησιαστικὰ χρυσοκεντήματα, πού ἀντλοῦν τὰ πρότυπά τους ἀπὸ τὴ μνημειακὴ ζωγραφικὴ καὶ διακρίνονται γιὰ τὴν πολυτέλεια τῶν ὑλικῶν καὶ τὴν ποιότητα τῆς τεχνικῆς ἐκτέλεσε»².

Ἐπελίγραφο ἐπιτραχήλιο ἀπὸ κόκκινο μεταξωτὸ κεντημένο μὲ μεταξωτὰ, χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ νήματα, πούλιες καὶ πολύχρωμους λίθους. Μέσα σὲ πλούσιο διάκοσμο ἀπὸ ἄνθη παριστάνονται κεφαλές ἀγγέλων, ἀρχάγγελοι, οἱ σκηνές τῆς Περιτομῆς καὶ τῆς Ὑπαπαντῆς, ὁ Εὐαγγελισμός, καὶ ἅγιοι ἀρχιερεῖς κάτω ἀπὸ τόξα (1791).

1. Ἄμφια. Τὸ ἔνδυμα τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας (Ἀθήνα: Μουσείο Μπενάκη, 1999), σελ. 10.

2. Ὅπ. παρ., σελ. 14.

Καθώς παρατηρούμε τὰ ἐκκλησιαστικά ἐνδύματα, τὰ ἐνδύματα ἐκεῖνων πού φέρουν τὴν εἰδικὴ ἱερωσύνη, κάνουμε λόγο ὄχι ἀπλῶς γιὰ ἄμφια, ἀλλὰ γιὰ ἱερά ἄμφια. Αὐτὰ τοὺς διακρίνουν κατὰ τὴ θεία λατρεία ἀπὸ τὰ καθημερινὰ ἢ κοσμικὰ ἐνδύματα καί, ἀκόμη, λειτουργοῦν ὡς ἀναγωγικὰ μέσα στὴ σφαῖρα τοῦ ἁγίου. Ἐπιπλέον, ἐφόσον ἐξυπηρετοῦν πνευματικούς σκοπούς, «ἐξαγιαζοῦνται μέσα στὰ πλαίσια τῆς λατρείας» καὶ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι συμβάλλουν στὴν «αἰσθητοποίηση πνευματικῶν γεγονότων ἢ βιωμάτων»³.

Ἄλλωστε, εἶναι ἐμπειρικὰ γνωστὸ ὅτι «ὀλόκληρος ὁ ναός, ἀλλὰ καὶ κάθε τι πού ὑπάρχει μέσα σ' αὐτὸν γιὰ λειτουργικὴ χρῆση, «ἐγκαινιάζονται» μέσα στὴν ἄκτιστη θεία χάρις γιὰ τὴ «λειτουργία» τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Τὰ πάντα γίνονται «ιερά», μέσα στὴ μυστηριολογικὴ προοπτικὴ, ἀποκομμένα ἀπὸ κάθε ἄλλη χρῆση, ἱερά σκεύη, ἱερά ἄμφια, λειτουργικὰ βιβλία, ἱερῆς εἰκόνες»⁴.

Ἀκόμη, μέσα ἀπὸ τὰ ἐκθέματα τοῦ Μουσείου Μπενάκη παρουσιάζονταν –πέρα ἀπὸ τὰ τρία ἐνδυματολογικὰ σύνολα (τριῶν βαθμῶν τῆς ἱερωσύνης)– ἐνδυματολογικοὶ τύποι-μορφές τῶν ὀρθόδοξων ἱερατικῶν ἀμφίων. Ἡ διαμόρφωση ποικίλων στοιχείων σ' αὐτὴ τὴν ἐκκλησιαστικὴ λειτουργικὴ τέχνη γίνεται φανερό στὴ μεγαλοπρεπὴ στολὴ τοῦ

Σάκκος ἀπὸ ἀργυροκεντημένο ἐρυθρὸ ἀτλάζι. Ἡ πρόσθια ὄψη καλύπτεται ἀπὸ τὸ θέμα Ἐνωθεν οἱ Προφῆται. Στὴν πίσω ὄψη, ἡ κύρια σύνθεση τοῦ Χριστοῦ ἢ Ἄμπελος πλαισιώνεται ἀπὸ τίς δύο μορφές τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (στὶς χειρίδες), 17ος αἰ.

Ἐπισκόπου, ὁ ὁποῖος περιβάλλεται καὶ τὰ περισσότερα ἄμφια. Ἄς μὴ λημονοῦμε ὅτι βρισκεται στὴν κορυφὴ τῆς ἱερωσύνης, ἔχει τὴν ἀνώτατη ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση καὶ εἶναι «εἰκόνα Χριστοῦ» καὶ «εἰς τόπον Χριστοῦ». Ἄν παρατηρήσει κανεὶς τὴν ἱστορικὴ παράδοση γιὰ τὴ μορφή (τύποι, διάκοσμος κ.ἄ.) τῆς μεγάλης ἀρχιερατικῆς στολῆς, τότε θὰ διαπιστώσει τὴν «κατάφαση τῶν διαφορῶν εἰδῶν τῆς αἰσθητικῆς ἀξίας τοῦ ωραίου καὶ ἰδίως τῆς αἰσθητικῆς κατηγορίας τοῦ ἱψηλοῦ πού διεγείρει τὸ θαυμασμὸ καὶ τὸ δέος»⁵.

Τέλος, ἡ σημαντικότητα τῆς Ἐκθεσης –κατὰ τὴ γνώμη μας– δὲν συνίσταται μόνο στὴν ἀφορμὴ γιὰ μελέτη τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐνδυμάτων ἀπὸ τὴν ἐπιστῆμη τῆς ἐνδυματολογίας, καθὼς καὶ στὴν πιθανὴ ἐρμηνεῖα αὐτῆς τῆς ἱστορικῆς μαρτυρίας, ἀλλὰ καὶ στὴν εὐαίσθητοποίησι ἢ ἀφύπνισι τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου γιὰ νὰ δεῖ ποιά θεολογία γέννησε αὐτὲς τίς μορφῆς ὀρθόδοξης λατρευτικῆς τέχνης. Ἴσως ἀναρωτηθοῦμε γιὰ τὸ ἐξῆς, ποιὸ ὀρθόδοξο πολιτισμὸ εἴμαστε φορεῖς. Κι ἀξίζει τὸν κόπο νὰ τὸ κάνουμε, διότι καὶ τὰ ἱερά ἄμφια ἀποτελοῦν στοιχεῖο τῆς ὀρθόδοξης λατρείας, πού ἀφενδὸς ὅλα μαζί συνιστοῦν ἕναν κόσμον ἔξω ἀπὸ τὸν «κόσμον», κι ἀφετέρου «προκαλοῦν τὸν παγκόσμιον θαυμασμό»⁶.

3. Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, «Χριστιανισμός. Ἀξιολόγησι τῆς χριστιανικῆς Λατρείας», στὸν τόμο *Οἱ θρησκευτικῆς* (Ἀθῆνα: Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, 1992), σελ. 409.

4. Γεωργίου Δ. Μεταλληνῶ (πρωτοπρ.), *Ἡ θεολογικὴ μαρτυρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς λατρείας*, 2η ἐκδ. (Ἀθῆνα: Ἀρχμός, [1995], 1996), σσ. 110-11.

5. Ε. Θεοδώρου, *ὄπ. παρ.*, σελ. 409.

6. Χριστοδοῦλου (Ἀρχιεπισκ. Ἀθηνῶν), *Λόγος Ἐπιβατήριος* (Ἀθῆνα: Ἀνάτυπο περ. Ἐκκλησία, 1998), σελ. 16.

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΘΗΒΩΝ ΚΑΙ ΛΕΒΑΔΕΙΑΣ

Της κ. Ειρήνης Οικονομίδου, θεολόγου, διπλ. ξεναγού

Η Βοιωτία, παρ' ὅλο τὸν γεωργικό της χαρακτηρισμό, ἀνέδειξε ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα ἀκόμη χρόνια μερικὲς μεγάλες μορφές τῶν Γραμμάτων, ὅπως τὸν Ἡσίοδο (750-700 π.Χ.), πού μας ἄφησε δύο σπουδαῖα ἐπικά ἔργα: τὴν «Θεογονία» καὶ τὰ «Ἔργα καὶ Ἡμέραι», καθὼς καὶ τὸν Πίνδαρο πὸν ἔζησε στὴν Θήβα (5ος π.Χ. αἰ.). Ὁ Πίνδαρος θεωρεῖται ὁ μεγαλύτερος λυρικός ποιητὴς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τὸ ἔργο του εἶναι ἐμποτισμένο ἀπὸ τὶς παλαιότερες παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ προδίδει βαθεῖα φιλοσοφικὴ καὶ θρησκευτικὴ διάθεση. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πὸν ζοῦσε ἀκόμη τὸν θεωροῦσαν «ὑψιπέτη ἀετό».

Ἐνα δεῖγμα αὐτῆς τῆς θρησκευτικῆς ποιήσεως τοῦ Πινδάρου, μεταφρασμένο στὰ νέα Ἑλληνικά, εἶναι τὸ ἀκόλουθο: «Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὡς μὴ σκιά ὄνειρου. Ὅταν ὅμως τὴν ἀγγίξει τὸ θεϊκό, γερμίζει φῶς».

Ἡ Βοιωτία πρόσφερε ἀκόμη στὴν κλασικὴ Ἀρχαιότητα δύο ποιήτριες, τὴν Μύρτι καὶ τὴν Κόριννα, ἡ ὁποία δίδαξε τὴν ποιητικὴ τέχνη στὸν Πίνδαρο καὶ μάλιστα τὸν νίκησε σὲ πέντε ποιητικούς διαγωνισμούς!

Ταξιδεύοντας ὅμως σήμερα στὴν Βοιωτία, ἀνακαλύπτουμε καὶ ἓνα πολιτισμὸ πολὺ ἀρχαιότερο: τὸν Μυκηναϊκὸ (16ος -12ος αἰ. π.Χ.). Εὐρήματα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἔφερε εἰς φῶς ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη σὲ πολλὲς βοιωτικὲς τοποθεσίες.

Ἡ σημερινὴ Θήβα εἶναι χτισμένη πάνω στὰ θεμέλια τοῦ ἀρχαίου οἰκισμοῦ τῆς μυθικῆς Καδμείας. Ἔτσι περιδιαβάζοντας στὸ κέντρο τῆς πόλεως, ἀνάμεσα στὰ σπι-

τια, βλέπουμε νὰ ξεπροβάλλουν τὰ θεμέλια τοῦ Μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου, ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου ἔζησε ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια πὸν ἀναφέρεται στὶς τραγωδίες τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου.

Στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο τῆς Θήβας, στὰ πόδια τοῦ Φράγκικου Πύργου (στὸ κέντρο τῆς πόλεως), ὑπάρχουν μερικὰ ἐκπληκτικὰ εὐρήματα τῆς Μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, πὸν δὲν τὰ βρῖσκομε πουθενά ἄλλοῦ, ὅπως οἱ πῆλινες ταφικὲς λάρνακες μὲ Μυκηναϊκὴ ζωγραφικὴ ἄριστα διατηρημένη πάνω στὶς ἐπιφάνειές τους (13ος αἰ. π.Χ.). Αὐτὰ τὰ μοναδικὰ ἔργα Μυκηναϊκῆς τέχνης προέρχονται ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές τοῦ Καθηγητοῦ Σπυρόπουλου στὸ Μυκηναϊκὸ νεκροταφεῖο τῆς Τανάγρας.

Τὰ λιμάνια τῆς Βοιωτίας πάνω στὸν Κορινθιακὸ καὶ τὸν Εὐβοϊκὸ κόλπο συνέτειναν στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἐμπορίου μὲ τὴν Ἀνατολὴ ἀπὸ πολὺ καιρὸς. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς παραξενεῖ νὰ βλέπουμε ἀνατολίτικα ἀντικείμενα ἐκτεθειμένα στὸ Μουσεῖο τῆς

Θήβας, πὸν διακοσμοῦσαν τὸ Μυκηναϊκὸ ἀνάκτορο.

Μυκηναϊκὰ θεμέλια ἀνακτόρου ὑπάρχουν ἀκόμη στὸν Ὀρχομενὸ, ἐμπρὸς στὴν εἴσοδο τοῦ Βυζαντινοῦ Ναοῦ «Παναγία Σκριποῦ». Ἀπέναντι ἀκριβῶς σ' αὐτὴν τὴν θαυμάσια διατηρημένη βυζαντινὴ ἐκκλησία τοῦ 9ου αἰ., πὸν λειτουργεῖται χωρὶς διακοπὴ μέχρι σήμερα, συναντοῦμε τὸν θολωτὸ Μυκηναϊκὸ τάφο, τὸν μόνον ἀπ' ὅλους τοὺς θολωτοὺς τάφους αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, πὸν διασώζει τὴν ἐσωτερικὴ του αὐθεντικὴ διακόσμηση. (Ἐκεῖ κοντὰ βρῖσκεται καὶ ἓνα ἀρχαῖο μικρὸ θέατρο).

Ὁ τάφος τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ (ἀρχαῖα μαρμάρινη σαροκοφάγος), ὅπως ἦταν τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς του (18 Ὀκτωβρίου 1998). Κάθε χρόνο στὴν μνήμη του τελεῖται πανηγυρικός Ἑσπερινὸς καὶ Θεία Λειτουργία στὸ Ναὸ τοῦ Κοιμητηρίου, ὅπου βρῖσκεται ὁ τάφος.

Ὁ Ὀρχομενὸς ὑπῆρξε τὸ κέντρο ἐνὸς πανάρχαιου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ἀνθίσε στὴν Βοιωτία κατὰ τὸ 2000 π.Χ. Οἱ δημιουργοὶ αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ ὀνομάζονται Μινύαι. Εἶχαν πολὺ ἐφευρετικὸ πνεῦμα, κυρίως στὰ ὑδραυλικά ἔργα, στὴν περιοχὴ τῆς λίμνης τῆς Κωπαΐδος, ποὺ τὴν ἀποξήραναν μὲ σκοπὸ τὴν καλλιέργεια. Οἱ λεγόμενες «καταδόθρες», ποὺ ἄνοιξαν, μᾶς ἐντυπωσιάζουν μέχρι σήμερα. Ἡ μικρὴ νῆσος Πλά, ἡ ὀμηρικὴ «Πολυστάφυλος Ἄρνη» (λόφος σήμερα μέσα στὴν ἀποξηραμένη λίμνη), ὑπῆρξε φρούριο τῶν Μινύων καὶ ἀργότερα τῶν Μυκηναίων μὲ ἐντυπωσιακὰ Κυκλώπεια τεῖχη ποὺ σώζονται μέχρι σήμερα ἀπὸ τὸ 2000 π.Χ. καθὼς καὶ ὑπολείμματα Μυκηναϊκοῦ Ἀνακτόρου.

Ὅμως ἀπὸ τὴν «Ἐπτάπυλη Θήβα» τῆς κλασικῆς ἐποχῆς δὲν σώζεται σχεδὸν τίποτε, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θεμέλια μερικῶν ἀπὸ τίς πύλες τῆς, ὅπως οἱ «Ἥλεκτροες Πύλες» στὰ ἀνατολικά, ἀπ' ὅπου ξεκινοῦσε ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ἀθήνα. Καθὼς ἀφήνομε πίσω τὸν μικρὸ αὐτὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο, προχωροῦμε πρὸς μίαν ὑπέροχη δένδροστοιχία μὲ πανύψηλα κυπαρίσσια, στὸ τέλος τῆς ὁποίας (ἐπὶ τοῦ περιφερειακοῦ δρόμου), συναντοῦμε τὸ Παλαιὸ Νεκροταφεῖο Θηβῶν. Ἐκεῖ βρίσκεται ὁ τάφος τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, στὰ δεξιὰ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ναοῦ ποὺ φέρει τὸ ὄνομά του. Τὸ Κοιμητήριο αὐτὸ εἶναι ὁ τόπος τοῦ μαρτυρίου του (μετὰ τὸ μαρτύριο τοῦ Ἁγ. Παύλου στὴν Ρώμη). Τὰ σχετικὰ μὲ τὸ μαρτύριό του καὶ τὸν ἐνταφιασμό του στὴν Θήβα μᾶς τὰ λέει ἡ Ἑλλην. Πατρολογία (Νικηφόρος Κάλιστος Ξανθόπουλος, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία», 14ος αἰ. Ε.Π. Migne τ. 145, σ. 876). Στὸ βιβλίο «Ἀποστολικά Προσκυνηματα στὴν Ἑλλάδα» (Ἐκδ. «Τῆνος», 1994), υπάρχουν περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ, κυκλοφορεῖ δὲ καὶ στὰ γαλλικὰ καὶ στὰ ἀγγλικὰ (Βιβλιοπωλεῖο Ἀποστολικῆς Διακονίας).

Μυκηναϊκὴ ζωγραφικὴ (μοιρολογίστρες) στὴν ἐπιφάνεια πήλινης σαρκοφάγου (13ος αἰ. π.Χ.). Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Θηβῶν.

Ὁ ἄδειος αὐτὸς τάφος (τὸ ἅγιο λείψανο, κλεμμένο ἀπὸ τοὺς Φράγκους τῆς 4ης Σταυροφορίας τὸ 1204, βρίσκεται μέχρι σήμερα στὴν Πάδουα τῆς Ἰταλίας, στὴν ἐκκλησία Santa Justina), εἶναι πολὺ θαυματουργός. Μυρόβλισε δὲ στίς 22.12.1997. Ἀπὸ τότε τὸ ἐσωτερικὸ τῆς λάρνακος εὐωδιάζει μονίμως.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ τὸ Ἀποστολικὸ Προσκύνημα παγκοσμίου σημασίας, ἡ Ἱερὰ Μητρόπολη Θηβῶν ἔχει καὶ μεγάλο ἀριθμὸ μοναστηριῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων μερικὰ γυναικεῖα μοναστήρια πολὺ δραστήρια, ὅπως ἡ Μονὴ τῆς «Υψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ» στὰ Βάγια μὲ ἡγουμένη Νορβιγίδα, ποὺ προσήλθε στὴν Ὀρθοδοξία πολὺ νέα, ἡ Μονὴ τῆς «Εὐαγγελίστριας» στὴν Ἀλίαρτο, μὲ Συνεδριακὸ Κέντρο, ἡ Μονὴ τοῦ Γενεθίου τῆς Θεοτόκου κ.λπ.

Ἀλλὰ τὸ πιὸ σπουδαῖο μοναστηριακὸ μνημεῖο τῆς Μητροπόλεως Θηβῶν καὶ Λεβαδείας, ποὺ εἶναι καὶ παγκοσμίως γνωστὸ λόγω τῆς ὑψηλῆς τέχνης τῶν βυζαντινῶν του ψηφιδωτῶν τοῦ 11ου αἰ., εἶναι

ἡ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ κοντὰ στὸ Στεῖρι, μέσα στὴν πανέμορφη κοιλάδα τοῦ Ἑλικῶνα. Ἡ Μονὴ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ χτίστηκε πρὸς τμῆν αὐτοῦ τοῦ Ἁγίου ἐρημίτου, ποὺ ἔζησε στὴν περιοχὴ αὐτὴ μεταξὺ τοῦ 9ου καὶ 10ου αἰ. Ὁ μεγαλοπρεπὴς βυζαντινὸς (ὀκταγωνικὸς) ναὸς ἰδρύθηκε πά-

νω στὸν τάφο του (ὑ-

πόγεια κρύπτη) μὲ αὐτοκρατορικὴ δωρεὰ καὶ τεχνίτες ἀπὸ τὴν Βασιλεύουσα.

Τὸ ἅγιο λείψανο τοῦ μεγάλου θαυματουργοῦ αὐτοῦ ἁγίου μετεφέρθη πρὶν λίγα χρόνια, στὴν Μονὴ του ἀπὸ τὴν Βενετία, ὅπου εἶχε ἀποσταλεῖ κατὰ τὴν τουρκοκρατία πρὸς φύλαξη, κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ Μητροπολίτου Θηβῶν καὶ Λεβαδείας κ. Γερωνίμου.

Ἄς εὐχηθοῦμε καὶ τὴν σύντομη ἐπάνοδο τοῦ λειψάνου τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ ἀπὸ τὴν Πάδουα!

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΑ ΣΩΜΑΤΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Τοῦ Πανοσ. Ἀρχιμ. κ. **Νεκταρίου Κιούλου**,
Γεροκήρυκος, Προϊσταμένου τῆς Θρησκευτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀστυνομίας

Ἡ Ἀστυνομία ἀποτελεῖ ἕναν κοινωνικό χώρο μὲ πολλά κρίσιμα προβλήματα ποῦ ἀφοροῦν τοὺς ἴδιους τοὺς Ἀστυνομικούς, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐρύτερο σῶμα τῆς κοινωνίας μας.

Ἡ Ἐκκλησία ἀντιλαμβάνεται αὐτὴν τὴν κρίσιμότητα καὶ ἐπὶ σειρὰ δεκαετιῶν ἀσκεῖ τὴν ποιμαντική της διακονία στὸν εὐαίσθητο αὐτὸν χώρο μέσω τῆς Θρησκευτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀστυνομίας.

Καταξιωμένοι κληρικοί ὅπως ὁ ἀείμνηστος Ἐπίσκοπος Συνάδων Γερμανὸς καὶ ὁ Μητροπολίτης Εἰρηνοπούλεως Φρουμέντιος, καθὼς καὶ οἱ διαπρεπεῖς σήμερα Μητροπολίτες Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας Ἀμβρόσιος καὶ Σάμου καὶ Ἰκαρίας Εὐσέβιος, ἀσκησαν μεγάλο πνευματικὸ ἔργο, ἐνῶ παράλληλα ἀνίγειραν ναοὺς, πνευματικὸ κέντρο, καὶ θεαίως τὰ Γραφεῖα τῆς Θρησκευτικῆς Ὑπηρεσίας στὴν ἔδρα τῆς Ἀστυνομικῆς Ἀκαδημίας.

Σήμερα, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἡ Ἐκκλησία συνεχίζει νὰ δίνει δυναμικὰ τὴν παρουσία της στὰ Σώματα Ἀσφαλείας.

Ὁ ἱερέας τῆς ΕΛ.ΑΣ. τελεῖ τὴν Θεία Λατρεία, τὶς ἀγιαστικὰ καὶ λοιπὰς τελετὰς καὶ κηρύττει τὸν Θεῖο Λόγο στὰ παρεκκλήσια τῶν Ἀστυνομικῶν Σχολῶν.

Συνεχῶς φροντίζει γιὰ τὴν συντήρηση καὶ εὐπρέπεια τῶν ναῶν τῆς Ἀστυνομίας, ἔρχεται σὲ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς δοκίμους Ἀστυνομικούς, διδάσκει εἰδικὰ μαθήματα καὶ διαλέγεται στὰ διδασκῆρια πάνω σὲ ἐκκλησιαστικὰ ἐπι-καίρα θέματα.

Ὁργανώνει ποιμαντικὰ καὶ ἱεραποστολικὰς περιοδεῖες στὶς Ἀστυνομικὰς Ὑπηρεσίες ὁλόκληρης τῆς χώρας μὲ διαλέξεις, ἀκολουθίες, καὶ διανομὴ πνευματικῶν καὶ ἀντι-αίρετικῶν ἐντύπων.

Τακτικὰ μὲ τοὺς συνεργάτες του ἐπισκέπτεται τοὺς Ἀστυνομικούς στὰ Νοσοκομεία καὶ συμπαραστέκεται στὰ προσωπικὰ τους προβλήματα.

Πρωτοστατεῖ σὲ ἱερὰ προσκυνήματα ἱερῶν Μονῶν τῆς Ὁρθοδόξιας καὶ σὲ πνευματικὰς, κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς ἐκδηλώσεις ποῦ διοργανῶνται κυρίως στὴ Σχολὴ Ἀξιωματικῶν.

Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνες δραστηριοποιεῖται ἱεραποστολικά στὶς παιδικὰς ἐξοχὰς τῆς Ἀστυνομίας, μὲ τὴν Θεία Λατρεία, τὸ διάλογο, τὶς ὁμιλίες καὶ τὴ διανομὴ νεανικῶν ἐντύπων.

Παράλληλα ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ θρησκευτικὴ διαπαιδαγώγηση τῶν νηπίων τοῦ Νηπιαγωγείου τῆς Ἀστυνομίας.

Τὴν περίοδο τῆς Σαρακοστῆς τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Χριστουγεννίων ἐκδίδει καθημερινὸ πρόγραμμα πνευματικῶν δραστηριοτήτων μὲ ἱερὰς ἀκολουθίες, ὁμιλίες, ποιμαντικὰς ἐπισκέψεις καὶ ἐξομολόγηση. Μάλιστα κάθε Παρασκευὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς τελοῦνται μέχρι καὶ τέσσερις ἀκολουθίες Χαιρετισμῶν γιὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ παρακολούθησή τους ἀπὸ ὅλες τὶς Ἀστυνομικὰς Σχολὰς τῆς Ἀττικῆς καθὼς καὶ τῆς Πυροσβεστικῆς Ἀκαδημίας. Πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση τυπώθηκε καὶ διανεμήθηκε στὶς Σχολὰς εἰδικὸ βιβλίο μὲ τὸ κείμενο καὶ τὴ μετάφραση τῶν Χαιρετισμῶν.

Κατὰ καιροὺς ἐκδίδει διάφορα ψυχοφελῆ καὶ ἐνημερωτικὰ ἐντυπα, ἐνῶ τελευταία προχώρησε στὴν ἐκδοση τοῦ περιοδικοῦ «ΟΡΘΟΔΟΞΑ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΑ ΜΗΝΥΜΑΤΑ».

Ἐπίσης διανεμήθηκαν χιλιάδες ἀντίτυπα Καινῆς Διαθήκης.

Στὸ Πνευματικὸ Κέντρο τῆς Θρησκευτικῆς Ὑπηρεσίας ἰδρύθηκαν καὶ λειτουργοῦν:

- Α) Δανειστικὴ Βιβλιοθήκη – Ἀρχεῖο σλαίτς
- Β) Κατηχητικὰ Σχολεῖα ὄλων τῶν βαθμίδων
- Γ) Σχολεῖο Βυζαντινῆς Μουσικῆς
- Δ) Σύναξη Γονέων
- Ε) Συνάξεις Θεολόγων Ἀστυνομικῶν
- Στ) Ἀρχονταρῖκι
- Ζ) Χορωδία Ἀστυνομικῶν «Ὁ Ἅγιος Ἀρτέμιος».

Τέλος μὲ ἰδιαίτερη λαμπρότητα τελοῦνται οἱ ἐπίσημες ἑορτὲς κάθε ἔτος καὶ ἰδίως ἡ ἑορτὴ τοῦ Προστάτου τοῦ Σώματος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀστυνομίας Ἀγίου Ἀρτεμίου, τὴν 20ῆ Ὀκτωβρίου.

ΓΙΑ ΤΑ ΓΗΡΑΤΕΙΑ

Ἐπιμέλεια: Ἀθανάσιος Ι. Ἀναστόπουλος

α. Ὄταν γηράσης, ἐκτενεῖς τὰς χεῖρας σου καὶ ἄλλος σὲ ζώσει καὶ οἶσει ὅπου οὐ θέλεις. Ἰω. κα' 18.

β. Ὄταν γεράσεις, θ' ἀπλώσεις τὰ χέρια σου καὶ ἄλλος θὰ σὲ ζώσει καὶ θὰ σὲ φέρει ἐκεῖ, ὅπου δὲ θέλεις.

β. Προσβύτας νηραλίους εἶναι, σεμνοὺς, σάφρονας. Τίτ. β' 2.

Οἱ γέροντες νὰ εἶναι προσεκτικοὶ καὶ ἀγρυπνοὶ, σεβαστικοὶ καὶ σεμνοί, φρόνιμοι.

γ. Μὴ μὲ ἀπορρίψεις, Κύριε, στὰ γηρατιά μου, ὅταν θὰ λιγοστέψουν οἱ δυνάμεις μου, μὴ μὲ ἐγκαταλείψεις. Ψαλμ. σ' 9.

δ. Καμάρι τῶν γερόντων εἶναι τὰ ἐγγόνια τους καὶ καύχημα τῶν παιδιῶν εἶναι οἱ καλοὶ γονεῖς τους. Παρ. ιζ' 6.

ε. Μὴν περιφρονῆσεις ἄνθρωπο στὰ γηρατιά του, γιατί ἀπὸ μᾶς τοὺς νεότερους γίνονται οἱ γέροντες. Σ. Σειρ. η' 6.

ς. Τὰ γηρατιά πὺ ἐχουν φρόνηση, εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὴν ἀπαίδευτη νεότητα. (Γρηγόριος Θεολόγος).

ζ. Δὲν εἶναι ὠραῖα στοὺς γέρους τὰ παιχνίδια τῶν παιδιῶν. (Γρηγόριος Θεολόγος).

η. Τίμα περισσότερο τὸ φρόνιμο νέο ἀπὸ τὸν ἀκόλαστο γέρο καὶ τίμα ἐπίσης περισσότερο τὸ γέρο πὺ εἶναι φιλομαθὴς ἀπὸ τὸν ἀμαθὴ νέο. (Ἰερὸς Χρυσόστομος).

θ. Ὅσοι ὑπηρετοῦν τοὺς γέρους, εἶναι ἄξιοι εὐτυχημένων γηρατειῶν. (Πατερικό).

ι. Ἀξιώσέ μας, Κύριε, προτοῦ ἐπιστρέψουμε στὴ γῆ νὰ ἐπιστρέψουμε σὲ Σένα. (Εὐχὴ τῆς Πεντηκοστῆς)
ια. Γῆρας τιμᾶν. (Χίλων)

Νὰ τιμᾶς τὰ γηρατεία.

ιβ. Γῆρας προσδέχου. (Ἰσοκράτης).

Νὰ περιμένεις τὰ γηρατεία.

ιγ. Ἡ δύναμη καὶ ἡ ὁμορφιά εἶναι τ' ἀγαθὰ τῆς νεότητος καὶ ἡ σωφροσύνη τῶν γηρατειῶν. (Δημόκριτος)

ιδ. Κανένας δὲν εἶναι ἐρωτευμένος τόσο πολὺ μὲ τὴ ζωὴ, ὅσο ἐκεῖνος πὺ γερνάει. (Σοφοκλῆς).

ιε. Στὴν πράξη ὑπερτεροῦν οἱ νεότεροι, στὴ σκέψη ὑπερτεροῦν οἱ γεροντότεροι. (Εὐριπίδης).

ισ. Νὰ φοβάσαι τὰ γηρατεία, γιατί δὲν ἔρχονται μόνα τους. (Μένανδρος).

ιζ. Ἡ σύνεση κάνει ἐλαφριά τὰ γηρατεία καὶ ἄξια μεγάλου σεβασμοῦ. (Ἀνθολόγιο Στοβαίου).

ιη. Πρέπει κανεὶς νὰ γεράσει, γιὰ νὰ πεισθεῖ πόσο σύντομη εἶναι ἡ ζωὴ. (Σοπενχάουερ)

ιθ. Ὁ γέρος, πὺ ἐζησε κοινωνικά, πὺ ἔχει δυνατό μυαλὸ καὶ μνήμη πιστὴ, εἶναι θησαυρὸς ἀνεκτίμητος. (Λὰ Μπρυγιέρο)

κ. Σάφρων νεότης, βίος διανυόμενος ἐν ὑπομονῇ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, ἐπιστέφεται ἐν τέλει ὑπὸ γήρατος χρυσοῦ καὶ λάμποντος καὶ κατὰ πάντα σεβαστοῦ. (Παν. Τρεμπέλας).

κα. Φρόντισε οἱ ρυτίδες τοῦ προσώπου σου νὰ μὴν ἐπεκταθοῦν στὴν καρδιά σου.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Όσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν...

Μετὰ τὸ συνέδριο Πρωτοσυγγέλλων καὶ Γενικῶν Ἀρχιερατικῶν Ἐπιτρόπων πού πραγματοποιήθηκε –παρόντος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστοδούλου– στὸ Προσκύνημα Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ρώσου στὸ Προκόπι Εὐβοίας καὶ στέφθηκε μὲ μεγάλη ἐπιτυχία, πραγματοποιήθηκε ἐπ' ἐσχάτων τὸ Α' Πανελλήνιο Λειτουργικὸ Συμπόσιο Στελεχῶν τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ αὐτὸ τοῦ σεπτοῦ Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας μας. Τὸ Λειτουργικὸ Συμπόσιο πού ἐγένε στὴν Μονὴ Πεντέλης, εἶχε γενικὸ θέμα «Ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος» καὶ διοργανώθηκε ἀπὸ τὴν Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Θείας Λατρείας καὶ Ποιμαντικῶ Ἔργου. Τὸν χρόνον τῶν τριῶν ἡμερῶν κατέλαβαν τέσσερις θεματικὲς ἐνότητες, ἐκπεφρασμένες μὲ τὶς ἀκόλουθες λίαν ἐνδιαφέρουσες εἰσηγήσεις: «Ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος - Ἡ Θεολογία τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος», «Ἡ ἱστορικὴ διαμόρφωση τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Ἁγίου Βαπτίσματος», «Τὸ Μυστήριον τοῦ Ἁγίου Χρίσματος», «Οἱ προβαπτισματικὲς Ἀκολουθίες - Τελετουργικὲς θεωρήσεις», «Τὸ Βάπτισμα τῶν ἐνηλίκων, ὁ νηπιοβαπτισμὸς, τὸ δάπτισμα τῆς ἀνάγκης - Τελετουργικὴ θεώρηση», «Τὸ δάπτισμα καὶ ἡ ὑποδοχὴ τῶν σχισματικῶν καὶ αἰρετικῶν», «Βάπτισμα καὶ ἐξωτερικὴ ἱεραποστολή», «Τὸ ἅγιον Βάπτισμα στὴν σύγχρονη ἐνοριακὴ πράξις - Διαπιστώσεις καὶ προτάσεις», «Ἁγιον Βάπτισμα καὶ Θεία Λειτουργία», «Ἡ βαπτισματικὴ ἀγωγή τῶν πιστῶν καὶ ἡ ὀρθόδοξη πνευματικότητα» καὶ «Ἡ δυναμικὴ τοῦ Μυστηρίου τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος στὸν σύγχρονον κόσμον».

Τὶς εἰσηγήσεις παρουσίασαν ἀρχιερεῖς, λοιποὶ κληρικοὶ, πανεπιστημιακοὶ, καθὼς καὶ λαϊκοὶ συνάδελφοί των. Τὴν Κυριακὴ –καταληκτικὴ ἡμέρα– ὁ Ἀρχιεπίσκοπος κ. Χριστόδουλος τέλεσε τὴν Θεία Λειτουργία. Παράλλῃως,

ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ, ὅτι καθ' ὅλη τὴ διάρκειαν τοῦ συνεδρίου ἐτελοῦντο καὶ οἱ σχετικὲς ἀκολουθίες.

Δραττόμεθα τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐξάρουμε καὶ αὐτὴ τὴν προσφορὰ τῆς Ἐκκλησίας μας, πού ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν προαγωγή τοῦ ἔργου τῆς πρὸς σωτηρία τῶν ψυχῶν, «ὑπὲρ ὧν Χριστὸς ἀπέθανεν».

Συγ - κλο - νι - σι - κό!

Διαβάσαμε τὰ στοιχεῖα τῆς Γιούνισεφ, σύμφωνα μὲ τὰ ὁποῖα τριακόσιες χιλιάδες παιδιὰ καὶ ἑφθκοί κάτω τῶν 18, ὑπηρετοῦν σήμερον ὡς στρατιῶτες, ἀντάρτες, κατάσκοποι, ἀχθοφόροι καὶ μάγειροι, ἀκόμη καὶ κομάντος αὐτοκτονίας σὲ ἐνοπλες συγκρούσεις πού ἐξελίσσονται σὲ πενήντα χώρες. Τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια, αὐτοὶ οἱ πόλεμοι ἀφήρσαν τὴ ζωὴ δύο ἑκατομμυρίων παιδιῶν, ἐνῶ ἄφησαν ἕξι ἑκατομμύρια παιδιὰ ἀνάπηρα καὶ δέκα ἑκατομμύρια μὲ σοβαρὰ ψυχολογικὰ τραύματα. Ἐν τέλει, ἀπὸ τὰ εἰκοσιτέσσερα ἑκατομμύρια πρόσφυγες σὲ παγκόσμιον ἐπίπεδο, τὰ δώδεκα ἑκατομμύρια εἶναι παιδιὰ. Ὅμως αὐτὸ πού ἀναγκάζει κάποια ἀπ' αὐτὰ τὰ παιδιὰ νὰ στρατεύονται σὲ τρυφερὴ ἡλικία, εἶναι λόγοι ἐπιβίωσης. Γιὰ νὰ κρατηθοῦν στὴ ζωὴ, ἀναγκάζονται νὰ τὴν... ἀπειλήσουν! Τραγικὴ αὐτόχρονη ἢ λογικὴ (ἐν προκειμένῳ τοῦ παραλόγου).

Ἀρχίζοντας τὸ θέμα αὐτό, ὑποσχέθηκα στὸν ἑαυτό μου νὰ δώσω τὴν εἶδηση δίχως νὰ τὴν σχολιάσω. Κι αὐτὸ γὰ νὰ δώσει ὁ καθένας τὶς προεκτάσεις καὶ τὶς ἐρμηνεῖες πού ἐπιθυμεῖ. Ἐν προκειμένῳ, ἐπιβάλλεται...

Πειρατὲς τῶν σπιτιῶν καὶ τοῦ πεζοδρομίου...

Πῶς νὰ τὸ πιστέψουμε πῶς οἱ θαλασσοπειρατεῖες τῆς ἐποχῆς μας δὲν γίνονται ἀπλὰ καὶ «γραφικὰ» μόνον στὸ πανί τῆς θόνης ἢ στὸν δέ-

κτη της τηλεοσκουκνής. Η πειρατεία όργιάζει στη θάλασσα της Σιγκαπούρης και όχι μόνο. Είναι συστηματικά όργανωμένη, ενεργεί βάσει πληροφοριών και διαθέτει σύγχρονα μέσα. Κατ' επανάληψιν βάζει στο στόχαστρό της σκάφη ελληνικά.

Η αεροπειρατεία -ός μιν άδικήσουμε κανένα- μάζ... βρίσκεται κι αυτή! Κάπου ό άνθρωπος χρησιμοποιεί και τους αιθέρες για να εκδηλωθεί ποικιλόμορφα. Τα κρούσματα αυξάνουν. Έντοπίζονται σ' όλες τις ηπείρους.

Για τη χερσαία πειρατεία ούτε συζήτηση. Έδώ κι άν ποικιλουν οι μορφές και οι έπινοήσεις. Πειρατεία ύλης

και πειρατεία συνειδήσεων... "Άς σταθοΰμε στην τελευταία κι ός κλείσουμε μ' αυτή. Σήμερα οι «πειρατές» του είδους δέν κάνουν ρεσάλτα, δέν φοροΰν σαλβάκια και δέν άνεμίζουν σαθιά. Ούτε ξύλινο πόδι διαθέτουν, ούτε μάτι καλυμμένο με μαΰρο πανί. Σήμερα φοροΰν γραβάτες, χαμογελοΰν «εύγενικά», κρατοΰν και διαθέτουν «ιδέες», δίνουν ένδεχομένως αντί να παίρνουν χρήματα. Παίρνουν μόνο ψυχές. Το που τις πάνε είναι μια άλλη ιστορία. Οι πειρατές των ήμερών μας κουρσεΰουν και σέ σπίτια και σέ πεζοδρόμια...

Ό νοΰν νοείται...

MAN. ΜΕΛΙΝΟΣ

Ειρήνη

Σε ζωγράφισαν σαν άσπρο περιστέρι,
ειρήνη.

Σα δυό χέρια ένωμένα μικρού παιδιού,
σαν παπαρούνα άνθισμένη
στο ντουφέκι του φαντάρου.

Σε γράφαμε με κόκκινα γραμμιατα
στούς τοίχους.

Σε κάναμε σύνθημα, πανώ, άγκυράδα,
άπαύτηση, σφιγμένη γροθιά.

Σε φωνάζουμε με πάθος
στις πλατείες και στούς δρόμους.

Και σε χάσαμε!

Δέν σε βρήκαμε ύστερα πουθενά,
γιατι έσύ ζεις μόνο μέσα στην καρδιά:

όχι στο δρόμο,

ούτε στην πλατεία,

μήτε στο πανώ

ή στο σύνθημα.

Ζεις εκεί που κατοικεί

ή ήμεράδα,

ή γαλήνη,

το χαμόγελο,

ή σπορά,

ό θέρος,

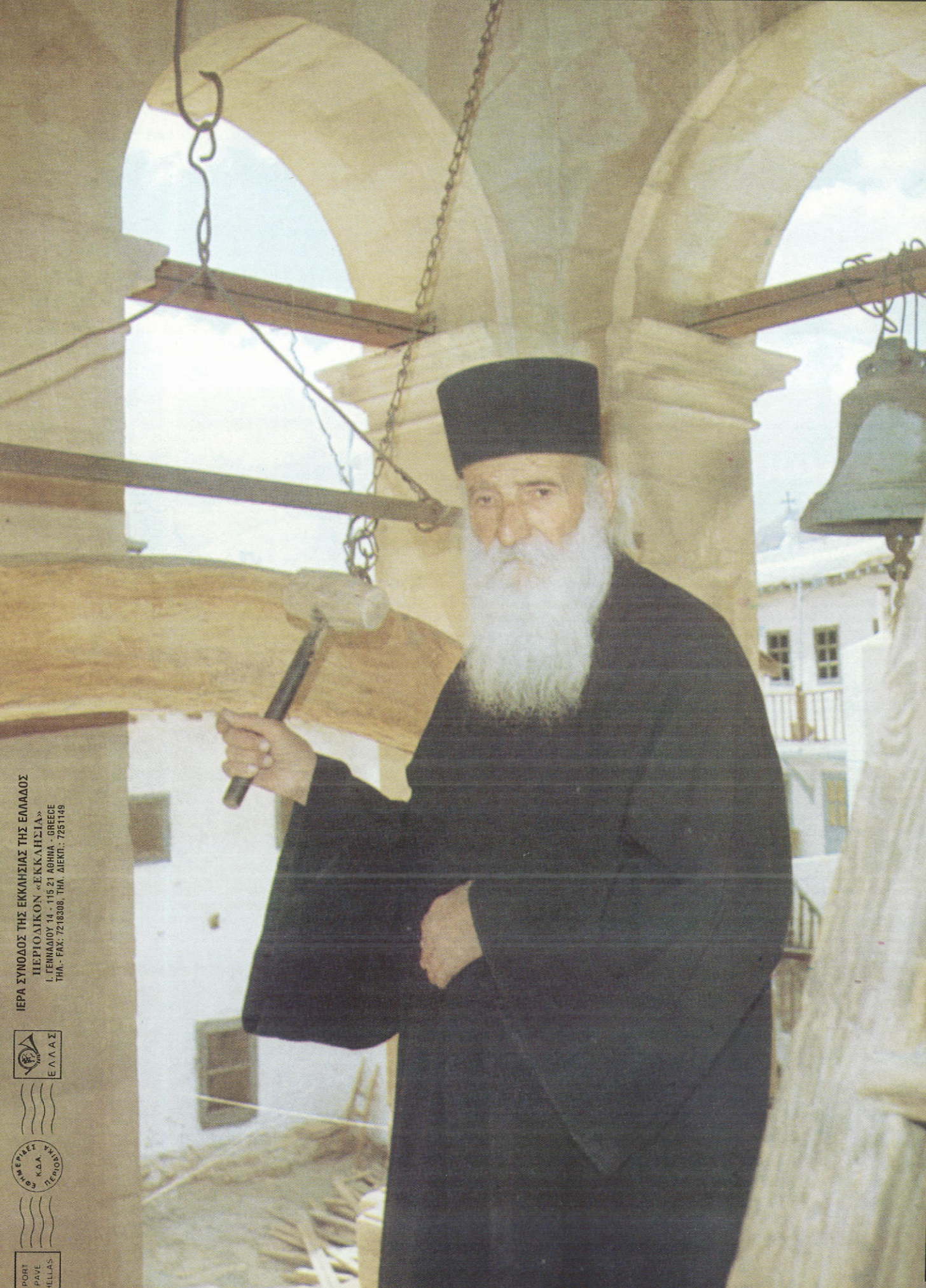
ό τρύγος,

ή άγάπη.

Ειρήνη, πόσο σε λυτάμια!

Έσένα και μάζ.

Κασιανή Πανουτσπούλου

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΠΕΡΙΟΛΙΚΟΝ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»
Ι. ΠΕΡΙΣΣΙΟΥ 14, 115 21 ΑΘΗΝΑ - GREECE
ΤΗΛ. - FAX: 7218308, ΤΗΛ. ΔΙΕΚΤ.: 7261149

POST
PAVE
HELLAS